

Suki W.D.
Papua

OLD TESTAMENT

PARU TWO

SUKI GI

OLD TESTAMENT INAE GI PARU MAENAESU

1. ITU SEISAE GI

Kaemdaediru Moses Godtae itu seisae inae data imdaeruatu. U imdaerk gjaedaemi giaugsae gag gabu amnatu. Kaem gagti sidaedaepitka. Adgu i naenubu i kaem gurnae kaka gagu aki naenaetaetka. Moses tu magubsae daru tit ardae kaemk amnatu Daru rubka paupa datai giaugsae gagu amnatu. Itu daru gold paupa, ituti gurnae kaka, ituti para-daem paupa, i rubka paupa datai umdeijap. Kaem gagti gabunimni adgu i kaebaet Godk jaewaerataeru. God imdaerk gjaedaemi, Nae kaebaet daebae giaer-ataru.

I irnaeb amija, i tinae natum paupa atrumai. Kaemdaebaetki kaem rirae Abitae jaeri tatmi auki.

Kamguru, gjaerkapu kaem gag tinae rapriri. Ijaenu kaem tinae araka wami rapriri umdeijap. Kaem gjaerkaputi ruriaet, imdaeraetae irnaebap kiku, ijaenu, kamguru umdeijap, i naenaetaetka. Gjaerkapu rapabu i gag rirae eikjaetatka.

Moses imdaerk tuadaemi gwirgwiriku biaekwat-rudap jaewaedaetu. Aedraepi aenaeniku biaekwat-rudap umdeijap jaewaedaetu, kima daru rubka umdeijap. Daru rubka rararinae unadaemnubu, itu daru imdaerk tidaerija, u pauat jaewaerata, naedap unumnatu. U imdaerk tuadaemi imdaeraetae nan paupa arir kamgubu i paru sidaedaejaenumku dataru itu paupana daruatu.

Itu seisae umdaetka, ae irnaeb timku rirmabu, ae aetae Godtae jaka gabamu, u aetae riaerkapu gabu atar adgunae. U itu seisae data imdaeraetae pibku gabadaemnatu. Papru papru rubka riaerkapu

kabibu araguradaenaemtu. Daetae ir unu itaedaem-natu. Adgu daetae Abi God daetae ir unubu numtirku, u nait poimamu papru paprudap tidaetu.

2. RADRAPA DARAETAETAE INAE GI

Israel gwinae daru amkari riaerkapu paru gieija, Joshua twelve adgu adgu uprap tit ardae, i nupu naenaetu Canaan parhaeku radrapawatu. U imdaerk gjaedaemi, dae tiru riaerkapu bida gabuka, kaem gwinae daru bida punpubiaek ki iru, imdaeraetae gwi kurua bida keikrubiaeka.

Kaem twelve radrapa darditi Canaan parhaek reiprimi neija, i ti riaerkapu gabunimnitka. I kaeb rikraru tadgumnu nimap kurmi gwari aki nei tuadaemnatu. I itu baia rikraru aki nei. Kamgu rubka irnaeb unumtatija, i gwarmap giei Mosetae darbae. I kaem baia rikrarditiku imdaerk tuadaemi. I gjaedaemi, gabunimni riaeritka, paudaenamu, daru reiraeru baiabiaetka. Imdaeraetae gwi baiabiaetka. Imdaeraetae kurua keikirarug it jurmi nipi. Caleb Judah adgu radrapa darutka. Joshua itu radrapa darutka. Kaem maenaes darditi magana ditumka. Caleb gjaedaemi, Ae jakap naenaetaetma kaemk riaerik gwaratu. Ae reiraerutma. Itu radrapa daru gjaemi, Ae reiraernaditutma. Imdaeraetae gwi daru punpubiaetka, imdaeraetae reiraerdap baiabiaetka. Ae sidaedaejaenupma.

I kaem gik jakamaja, i baiakap kikmaenaeni. I gjaemi, ae itu amkari zunabigu tid gwarubu, ae gwarmap naenaetaetka Egypt gwibaeku. Joshua Caleb gjaedaemi imdaerku, Abi aebae gabuarubu, u ki tiniamataeru atu. Dae ubtae gjaedaem gi una-daemnu, dae amkari riaerkapu daruatu maeku magawadamanae. Abi ma aedap iru. U imdaerub nait irumka.

Kaemdaenae daru Jobhua Caleb siprudap jae-daemaenaeni. I jaewei imdaerk keikirarug awadaetu. Abi gjaemi Mosesku, Kamgu kakitapa ki i naek jaewaenae nakap irku. Nae punpu irnaebap kapat datau imdaeruatu. Nae baia gigusae wamnataatka imdaerbae, I gugwarbaet nae amkari adgu ardaetaru nabanae daruwatu.

3. GOD AESRU INAE DATA ISRAEL DARUATU.

Moses reiraerbiap imsae gi giae Godtibae, Israel gwinae daru pauat daprata imdaeraetae rararinae adgunae. U giae, Abi ae maem inae unumnubu itu Canaan garkabi daru Egypt garkabi dardidap ki kaemk jakawarataeru. Kaemdaenae i gjaeraetaeru, Imdaeraetae Abi God reiraernakap imdaerk reipri ardaetu u nupu data kaem riaer parbae. Apap Abi nae igwamnupma aetae gjaenaem gi unadaemnatu. Ae biae kwatru Abititka. Maem daraetae rararinae bakap inaedaedaematu, ae nupu inaedaedaemi umdeijap.

Abi gjaemi ubuku, Nae aetae imsae gi kapat jakamau. Kiku, nae imdaeraetae rararinae ki inaedaedaemnataru. Riaerkapu ir daru rubka Abitae jaeri ki tirataeru. Maem darditi nabanae jaeri kapat ti, paudaenamu ki i naek ga jaewaenaenaditi irku. I naek jakawarnimni jakawanaenaditumka. Maemadgunae maem jakawarna darditi amkari riaer paru tirnakapat irataeru. Jobhua Caleb ibiap maenaes gwama punpu irnaeb unumnubu i ki tirataeru, adgu i urpapat ki iru, i nabanae gwarat ki giru.

Kaem itu darditi rubka gwama forty magijap titma gimaetatka. Kaem forty gwama irnaeb unumtatabu, imdaeraetae aenaenitu kaem riaerkapub reiprimi naenaetaeru.

Moses Abitae gi imdaerk gjaedaemija i rar-
jaewaeru jaewei. Itu kamgub jaenap i gjaemi, ae
rararinae kapat unadaemnimu. Kiku ae apap naenae-
taetma riaerkapu gwaratu. Moses gjaedaemi, Ijae,
pauat naenaeta. Abi kapat gjaedaemi daeku, dae
naen nakapat irataerae. Dae apap naenubu u daek
tikadaemun nakapat irataeru, daetae kaidaeru gi-
daetaetka daeku.

Itu daru Mosestae gik jakawar nakapat ira ir-
aeri, ibiap Canaan magitukraeb padaesei. Kaemdae-
baetki Canaan daru imdaerk tumundei gwarmap.
Kaemadgunae i baiakap bidaesei kikmaedap Abitibae.
Abi imdaeraetae ikjae nait jakadamanati.

Ae ubtae inae unumun nakap irubu, u aek
tikajaemun nakapat irataeru.

4. MOSESTAE ITU GI ISRAEL DARBAE.

Forty gwamabu Israel daru magibap ira iraeri.
Kamgu rubka i kaina jaesae ira iraeri, itu kamgu
rararinae unadaemnum umdeijap iraeri. Kamgu rub-
ka Abi aesru inae data imdaeruatu, gwarat imdaer-
aetae rararinae inaedaedami. Kamgu rubka u imdaerk
tikadaemi, ubtae biaekwatru inaenae.

Kaem gwama punputi maepribap irnaeb unumtatija,
i gwarmap nei Canaan riaerparu maepribap iratu.
Kaemdaediru Moses imdaerk gjaedaemi, Nae daek
kapat tuadaemu Abitae seisae inae. Dae kaem sei-
sae inaek kaina unadaemnu. Dae pauda inae tidaer-
umija maeku inaedaemu. Abitae seisae ten kaina
jaewaeru. Apap dae Israelnæ daru Abi u ki poimanu
dae ubtae inaejap unadaemnatu, ubtae maga rirae
iratu, ubtae magba magubsætu, biaekwatrudap ubuk
jaewaeratu.

Dae daetae aenaenidap ubtae gi jakamabu, u daek gabadaemnataeru kaem amkari riaerkapubu. Dae tutka ubtae seisiae inae u dat nait ei idamamka. Ubtae seisiae inae ki daetae biaekrarub idaeru. Nae apap daebae ipmadaemnupma taegmae, gugwaru, gaba-daem inae, raeruadaem inae. Dae taegmae tir gwaru. Abi jaewaeru, ubuk jakawarnimni jakawardap. Nae kapat jaemkuau. Nae daedap rua nakapat irataru amkari gwibae. Abi datat nupiadami ruataeru, daek tikadaemnatu. Joshua daek u ki rapru tuadaemnataeru. Moses Joshuat ikamaja, gjaemi ubuku, Ae reiraeru bi gwariru. Ae maganakap iru. Ae itu daruat nupiadami ruru amkari gwibae. Abi aedapat ruataeru. U aek itiriae nakapat irataeru. Ae maga nakap iru.

5. MOSESTAE GUAR INAE.

Moses guar kamgubu Abi gjaemi Joshuaku, Nabanae magba daru Moses kapat gua. Ae ruru daru rubkadidu amkari riaerparbaeku. Aetae paepmae raewae-rubu kaem parti aetaemka. Nae Mosesdap ira iruru, nae umdeijap aedapat ma iru. Ae bi reiraeru gwari-ru, ae maganakap iru. Moses ata kaem seisaeku ae unadaemnubu nae aek ki gabamnataru. Joshua gwi zunabiribwat ikadami. U imdaerk gjaedaemi daru rubka gjaedaemnu paupa rubka unadaemnatu, ae Jordan arib giwi naenaetaetma. God kapat gjeijaemi ae kaem riaerkapuk gwaratu. I aesru gi gjaemi ubuku, ae pauda gi gjeijaemnubu ae kaemk unumnatarka. Ae aek wajaemnubu ae kaebae naenaetaetka.

Joshua daru maenaes wadaemi radrapawat Jericho gwibae. Kaem radrapa darditi atutae gagub itaetae-sei, ubtae jaka Rahab. Itu daru imdaerk tidei ubtae gagub itaetaeseinae, i gjaemi king daruku. Kaemdaebaetki king daru giaugsae daruk wadaemi Rahabtibae. I gjaemi ubuku, Israelnae daru maenaes ubtae gagub itaetaeseiku. I radrapa darutka.

Ae imdaerk ardaetatma. Rahab jaewae imdaerb rip-raedaemnatu. U imdaerk gag tinae ei eitaedaemi. U igi gi gjaedaemi giaugsae daruku. U gjaedaemi imdaerku, Pa. Maenaes daru kapat girgei maebae, nae tunamu bida Israel daruka. I kapat giri ijaenu. Dae zirua bidaesaebu dae imdaerk tidaetaerae. Giaugsae daru girija Rahab radrapa daruk gjaedaemi. U gjaedaemi, Nae tutma daetae Abi God gadrimapa Godtitka. U maem riaerparuk ki datarataeru datu ubtae gjaedaem gi umdeijap. Ae ubtae tikasae inae daebu kapat jakawarim. Ae tutma u rapru kapat una-daemi taegmae ari tirapu. Ae tutma u daek kapat tikadaemi daetae kaidaeru darubu. Ae ubtae inae jakawarimija, ae magadapat ira iraerimu. Nae daek kapat ripraedaemu. Dae gwarmap Jericho gwibae giraebu dae naek jaewaenau, nabanae adgudidap.

Kaemdaebaetki radrapa daru gjaemi ubuku, Ae taegmae gjaua atrumi aetae gag taukabu, ae gjaerubu ae kaemk irnaebap tirataerimu, aetae gagutma. Ae aetae adgudidap tikikmi eikjaebu maem gagubu dae gugwar nakapat irataerae. Ae itu daruk maem inaek gjaedaemgu. U gi titrumaja, u imdaerk gjaua neigaedaemi kaebaet raekrimsei kurua damtibaeku.

Kamgu maenaes nimap i ei eiki magitukraebu, giaugsae daru imdaerk nuapudaeraeri. Giaugsae daru gwarmap girija Jericho gwibae, radrapa daru Jordan arib gwarmap giwi giri imdaeraetae parhaeku. I Joshuatibae girgei gjaemi imdaeraetae tidae inae pauda unadaem inaeadap.

Joshua Israel gwi dardidap amkari gwib rirapi eiki Jordan ari barap, Jericho gwi tunpumi auki. I kaeb aemnu ira iraeri kamgu maenaes nimapu.

Kaemdaebaetki Joshua imdaerk gjaedaemi i pauda inae unumnataeru. U itim gagu dardik gjaedaemi, Dae Ark itim paupa aki giwi naenaetu Jordan aribae.

Kaem Ark paupati sangwaru miniaetumka. God-tae seisiae ten ki kaem rirae auktatu itu itim paupadap. Itim daru Ark itim paupa aki patmija, imdaeraetae paepmae niaeb zaebaedaemiaet, niae tirap gidari rapruwatu.

Kaemdaebaetki Israel gwinae daru rubka kaeb nei damtibaeku. Daru twelve Jordan ari ripraebu, keikiraru baiaditiku ardei. Kaem keikiraruditiku i damtirat nimapabiap tikikmi raewei, itu daruk tuadaemnatu kaeb Abi imdaeraetae rapru kapat una-daemi. Itim darditi ari tirap ritraeraeri, rubka daru ki padaesae neimi, i kaemdaebaetki gwara nei.

I ki irnaeb padaesae neijsa, ari niae ki gwarmap rugjae tubmi giti. Joshua imdaerk gjaedaemi, maem twelve keikiraruditi abanae jaewaer paupatka. Abanae aenaeni maem keikirarudiku tidaebu i titma gjeijaemnataeru aeku, adgu paudae-namuma maemti auktatmu. Dae aesru gjaedaemnataetka, maemti abanae arib naen adgunae wapa magi raprubu. Itu taegmae ari rapru umdeijap maem rapruti Abi kapat unadeijaemi atu. U kaemk unadaemi, dae gwarat ubkap jakawarnimni jakawarubu, itu daru rubka tuarataeru u tinae Godnimnititka.

7. GODTAE UDGUM DARU RUGJAER
INAE GI.

Joshua imdaerk gjaedaemi Passover rabsae azimu nanatu. Kaemdaediru Joshua imsae gi giaeja Godtibae, u daru ti zunabigu miniaeti, ubtae

kabsaeb rarum susa gwari raugwatririnae. U kaem daruk gjaemi, Ae bida deidididu nisaetma, bida abanae kaidaerdidu nisaetaeru. Kaem darti ubuk gjaemi, Nae Abitae kaidaeru udgum darutma. Kaem-daenae Joshua tua kaem giti Abitae gitka. U nait jaewaernati ubtap Abitae udgum daru. Godtap udgum darutka, Joshua ubtae seisae gi unumnatatka.

Kaemdaebaetki Joshua rubiriri ubtibae gjaemi, Nabanae Abi pauda gi ki gjaemiku ubtae magba daruku. Udgum daru gjaemi, aetae paepmae paupa rubkadaemu, maem unti itim unutma. Ae pauda kamgubu Abitae magba magubrija, ae maeku eijap aetae poima inae unadaemni jaewaeru Abi ubtap aetae udgum darutka. Ae ubut igwamnataerimu ubtae biaekwatru inae tiniamatu atu, ubtae poima inae tuaratu, unumdap iratu.

8. JERICO GWI RAERGJAER INAE GI.

Jericho gwi baia reiraer gwitka. Baia keiki-raru kuruag it jurmi nipi atrumi. Maem gwiti amkari gwiku i nupu gwaratu. Imdaeraetae gwarir inae umdaetka Abi imdaerk nupu gjaedaemi. I kaem. baia gwib damtijap jurmi nei, itu kamgubu umdeijap jurmi naenum, kamgu six umdaetka. Daraetae gwarat itim gag daru kaem Ark aki nei. Ark daraetae barap itu seven itim gagu daru buka susa itaedaemae-naeni. Zaeni baiabiaetka.

Joshua imdaerk nupu gjaedaemi imdaeraetae naen unubu, ginakap naenaetu. Jericho daru nupu kaem inaeku tir nakapat ira iraeri, kaemdaenae imdaeraetae maga baiabiaetka. Daru punpubiae nimap unub imdaeraetae gwi jurmi nei, i gwarmap nei imdaeraetae parhaeku. Itu kamgub umdeijap, itu kamgub umdeijap, kamgu rubka umdae inaejap.

Kaemadgunae imdaeraetae maga baianimni.

Seven kamgubu Israel gwinae daru jaenap naen karibap. Joshua imdaerk nupu gjaedaemi, imdaeraetae tat naenub ribae, i gwinae paupa arigu. Seven kamgubu i kaem gwibu seven jurma gimaenaeni. I rubka ginakap nei. I seven gimaenaenija, itim gagu daru buka susa baiakap itaedaemaenaenaeni. Joshua imdaeruat ikadami, dae ikadama. Abi maem gwiti kapat data datu. I rubka baiakap ikadamija, buka susadap baiakap itaedaemija, kaem keikiraru kurua-ti ubtap raergjae. Israel gwinae daru rubka gwibae tat nei. Jericho gwinae kaidaeru irnaebap nait, maga baianae.

Kaem radrapa daru maenaes Rahabtae gagbae giriija, i Rahab ubtae adgudidap ziaedaemi nei imdaeraetae gagbae, i Israel dardidu iratu. I ubuk gabami ubtae nupu tikadaem adgunae.

9.

ACHANTAE RARINAE

Kaemdaebaetki Joshua itu radrapa daruk wadaemi Ai gwi tiratu. Radrapa daru gwarmap gieija, i gjaedaemi Ai gwinae daru piranamu. Daru baiakap wadaemgu kaem gwik gwaratu. Three thousand irnaebapatka. Kaemadgunae u three thousand daruk wadaemi Ai gwi gwaratu. Paudaenam kaem Ai gwinae daru Israel daruku i kâiaet dapi neimi, itu ibiap bidaesae nei.

Kaemadgunae Joshua, itu zunabiribdidap gat riurawasei.. Joshua Ark parubu rubi auki imsae gi giae, O Abi God nae pauda gi gjaedaemnataru aetae daruku i kaidaerub bidaeseinae. Canaan daru imdaeraetae inae gi jakamabu i ki aek jureijaembae gjaerataeru aek niaetu.

Abi gjaemi Joshuaku, ae patiru. Maek maeb rubi aukuru. Israel gwinae daru rarinae itu kapat unmi. Itu daru Jericho gwinae paupa kapat angwarua ei raewaedap. Kaemadgunae imdaeraetae kaidaerbae i reiraer nakap nisaeraeri. Nae daedap ir nakapat irataru. Aenap jaenap Joshua zunabiribwat ikadami ubtibae. Itu adgu rugjaerum itu adgu rugjaerum, Achantae adgu rugjaejaet Joshua ti.

U Achanku gjaemi, aetae rarinae titapmi giaeru Godtibae. Aetae unum inae apap giaeru. Achan aesru gi gjaemi, Gadrimap nae rarinae kapat unmu Godtibaeku. Nae Jerichob tidau gurnae kaka gangabu, moneydap. Nae tidaumija, nat gat poinamu. Nae arumija nabanae gag riaerkapu rirae tupi raewau. Joshua daruk wadaemi. I neijsa tuprae ardei, gwar-map ari giei paupadap. Joshua gjaedaemi, Achan ubtae aenaenidap gugwaratatka. Ubtas angwaruar paupa arakab gupadaetatka.

Kaem baia angwaruar aesru inaeti daruk magawadaemi. Godt ki poimanu ae ubtas inae unadaemnatu biaekwatru adgunae. Ubut nait poimamu ae magajap iratu. Ae ubuk baiakap jaewaerubu at poijamatatka ubtas inae unadaemnatu.

Achantae guar kangu irnaeb unmija, Israel daru Ai gwi gwari. Gwarat i kiwasaedap ira iraeri gwama rubka. Joshua imdaeraetae titmagjaesae darut ira iriri. U jaemkunimnibaet u gua.

Joshua ubtas jaeraedidu gugwaja, itu daru Godk inaemi ira iraeri, ubtas tigadaem inaedap imdaerbae. Itu daru bakap garkabi igi gurnae paupa unadaemi, imdaeraetae jaka Baal, Ashtaroth. I kaem igi gurnae paupa jaeweija God imdaerk nait it

tikadaemunati. Ubtae kabsae reiraer nakapatka imdaerku tikadaemnatu. Itu Canaan garkabi adgu daru Israel dardidu kaidaer wasaer iraeri. Gwama sevenbu Midian garkabi daru Israel daruku baiakap maga wadaemi, kaemadgunae i gwi gag nimnibu nait irnati, i magitukrae kabi raraet ira iraeri.

Midian daru imdaeraetae iga paupa angwaruaru ira iraeri, imdaeraetae cattle ikapudap daprae nandap ira iraeri. Kaemadgunae Israel daru gaegae-dap ira iraeri paupa nakap umdeijap, rarjaewaerdap ira iraeri. Kaemdaedraet i Godtibae imsae gi gwarmap giei. God imdaerk tikadaemnatu. God ubtae giaugsae daru imdaerbae wamija imdaerk gjaedaemnatu, i kaemdaediru Godtae gjaedaem gi nait jakawarnati. Giaugsae daru imdaerk gjaedaemi, igi gurnae paupa iradaetu. I biaekwatrudap irubu rarinaenae God imdaerk bakap tikadaemnataeru.

Kaem kamgubu kamgukapunae giaugsae daru rugjae Gideontibae. U gjaemi ubuku, Ae magana darutka. Abi ki aedap iru. Gideon aesru gjaemi, Abi bida aedapma apap irumu, nupnae kamgubu umdeijap irumu, abanae rarinae umdae naitu. Abitae baia tikajaem inae apap naitu, u aek bidaga itiriaeku. Kamgukapunae giaugsae daru gjaemi, God aek kapat tir gwari Israel daru taegmae wasaetu imdaeraetae kaidaerubu.

Gideon gjaemi, nae kakiti imdaerk taegmae wadaemnataru. Nabanae adgu paupana adguditutma. Nae baia darnamu. Kamgukapunae giaugsae daru gjaemi, Abi aek ki tikamnataeru, u aedapat irataeru. Gideon magadap kamgukapunae giaugsae daru ti. U irnaebap igwami God ubuk gadrimap tikamnataeru. God irnaebap maenaes inae ata ubutu. Gideon Israel gwinae daruat ikadami ubtibae. Daru rubka giei, Abi ubuk gjaemi, daru gwi baiabiaetka. I gidaebu i jaewaerataeru, abanae reiraer gitma gidaerimu.

Maegdaeru ki magadap irku i gwarmap naenaetatka imdaeraetae gwibae. Kaemdaebaetki daru punpubiae gwarmap magawa nei. Itu paru ki Gideonid eiki. Abi bakap gjaemi, daru punpubiaetka. Ae gami tigadaem daru tir ardaeru. Aribae ardae naenubu maeknae darti rubi nininubu, kaem darditi gwarmap naenaetatka. Itu kabsaegu eitae ninubu, kaem-daerkaet ardaetaeru. Kaem kabsaegu eitae nin daru piranamu i gama tigadaem darutka. God gjaedaemi, nae Israel gwi rubka taegmae wadaemnataatka maem daraetae kabsaegu.

11. GIDEON KAIDAERUK GIDAE INAE GI.

Kaem magitukrae zamiamubu itu Midian gwinae kaidaeru daru punpubiae kaebaet ira iraeri. Kaidaeru punpubiaenae daru imdaerk nait amundaenati. Gideon ubtae kaidaeru dardidap magitukraeb ira iraeri. Gideon ijaenu radrapawat ruri Midian daraetae tikikmi eikjae unbae. U ei tat rapi nimap gurnae kaka gag damtib gwapabu. U jakadami daru maenaes gag rirae gigi gjaesaeraerinae.

Daru nimap gjaemi, Nae rapab ijaenu ik tit rapunaepma. Ik tir inae umdaetka azimu dudgjae magitukraeb gjaerima ruri ja gurnae kaka gagu nimaja, u ki raergjae. Itu daru gjaemi, ik tir inae adgu Gideon ki rugaerataeru. God ki aek atarataeru ubtae kabsaebae.

Gideon kaem gik jakamaja, u gabuardap rapi. U Godk jaewaeja, u gwarmap padmi ruri ubtae kaidaer darbae. U imdaerk gjaedaemi, Abi maem Midian dardiku abanae kabsaebae tiniamataeru. Gideon ubtae kaidaeru daru maenaes nimapawar damtibaek gidadirdae. U paupa rubkawat data niae tumani, lampdap, itaedaem paupadap. U imdaerk gjaedaemi daetae lamp gupadau,

gwarat daetae niae tumanib araguradai. Ae ijae-naetma naenaetaerimu kaidaeruk juradaembae. Nae nabanae kibi nupu itaemnubu, dae rubka kaemdaebu itaedaemu.

Ae abanae niae tumani nimkraedaemnubu, ae lamps rubka ara pabtumnatataka, baia ikadamadap, Abitae rarum susa Gideonap girgei.

Midian daru kaem buka susa itaedaem ikjae jakawaja i magadap jaewaeraeri daru punpubiaetka. Ijaebiaenae i baiakap magawaraeri. Ijaebiaenae ibiap nisaeraeri. Kaemdaebaetki Gideon gwinae daru piranamu kaem Midian gwi kaidaeru daru punpubiaetka tumni wadaemi Jordan ari damtibaeku. Kamgu rubka i gwarmap gjaer nakapat ira iraeri.

12. ELIMELECH MOAB GWIBAE RUA GI

Gideonae guar kamgu gwara Israel gwi itu gi titmagjaesae daruat eitaedaemi imdaeruatu. Itu kamgubu i Godk jaewaer nakap irumu, ubtae tikasae inaedap inaedaema ira iraeri. Itu daru kamgu rubka Godk jaewaernimni jaewaer iraeri, garkabi daraetae inaebaek i nait naenati. Bible Bukab imdaeraetae inae Judges parub ki idamu.

Maem inae giaugsae giti gadrimapanimni gitma. Ruth Bible Buka parub ki idamu. Elimelech ubtae atri Naomi, imdaeraetae aenaeni maenaesu Mahlon, Chilion i ninatap ira iraeri Bethlehem gwibu.

Itu gwamabu Bethlehem gwibu nan paupa gigjapa wadaema kamgubu rugjae. Moab gwibu gwama gabnae i nan paupa baiabiae idami. Kaemadgunae Elimelech ubtae aenaeni, atudap ziaedaemi ruri Moab gwib iratu. Bethlehem iga bakap baiawadama kamgubu u nait gwar-map ruanati, u kaebaepat i, Moab garkabi gwinae

dardidap. Gwarat ubtae maenaes aenaeni garkabi atudiku ardei. Imdaeraetae jaka Orpah, Ruth.

Elimelech Godk sidaepikap jaewaer iriri. Ubtae jaewaernimni inae baiadap ubut nait poimanati garkabi dardidu iratu. Ubtae aenaeni nimaedidap garkabi inae tuei. Elimelech Moab gwib gua. Ubtae maenaes aenaeni umdeijap kaebaepat gugwai. Kaemadgunae Naomi biaekwatrudap iriri. U kaina Bethlehem gwik jaewaer iriri. U ki poimanu gwarmap ruatu ubtae jaeraedibae, ubtae adgudidap. U jae-wae God ubuk aesru inae ata Godtae dardidap ir-nakap adgunae. U gjaemi ubtae atirkariku, Nae gwarmapat ruataru nabanae gwibae.

Kaemdaebaetki i ubdidap nei Bethlehem rapru-jap. I sidaepikap neiya, u gaenaepa gi gjaedaemi imdaerku, i gwarmap giraetu imdaeraetae minditae gwibae. U imdaerk gabadaemi umdeijap, Abi daek biaekwatrudap jaewaedaeru, dae naek nupu biaek-watrudap jaewaenauku umdeijap, nabanae aenaenidap. I gjaemi, ijae, ae ninatap naenactu. Naomi gjaedaemi, ijae. Dae gwarmap girae daetae abitae gwibae. I rubka kikmaedap gjangasei, kaemdaebaetki Orpah gwarmap ruri ubtae mintibae. Ruth Naomidu eiki. Naomi gjaemi, ae Orpahtae gwara ruru, daetae gurnae paupa ki ridamu, daetae gwimae dardidap ki iru. Nae rurupma nabanae gwinae dardibae, nabanae God-tibae.

Ruth bakap gjaemi, maeku naek titmagjaenaemu nae aek itri ruatu. Ae maekaek ruabu, nae kaemae-kaet ruataru. Ae maekub irubu nae kaebaet irataru. Aetae gwinae daru nabanae gwinae daru umdeijap. Aetae God nabanae God iamataeru. Kaemdaebaetki Naomi tua Ruthtae jaewaeru keikrubiaenae u gwarmap rua nakapat irataeru biaekwatru inae gadrimap keik-runimni ubtae Godk jaewaer inae umdeijap keikrubiaetka. Kaemadgunae i ninatap giri Bethlehem gwibae.

13. NAOMI RUTHDAP GWARMAP GIRIBETHLEHEM GWIBAE.

Naomi gwarmap rugjaeja Bethlehem gwibae, ubtae gwinae daru ipraesaer ti u Moab gwinae ijae zuagidap rugjaenae. Moab gwinae daru kaka ijaedap. Naomi Bethlehem gwinae daruk gjaedaemi, Nae rar-jaewaer jaewaerdapatma. Nae nupu daek itirdae ruru nabanae daru aenaenidap, apap naeniapat ma rugjau. Abi naek kapat tuanaemi nae rarinae kapat unmu garkabi gwib iratu. Aesru inae kapat rugjae naebae.

Israel gwinae daraetae inae umdaetka, aenaen nakap ir daru atudap kaem darti guarubu, ubtae atunakap ijae kaem gwiri atuku u gwaratatka. Naomi jaewae ubtae daru Elimelech ubtae adgu nait poidamam Ruth gwaratu adgu u Moab gwinae gwiri atutka. Ae kapat amundaerim imdaeraetae seisiae Mosestae kamgubu umdaetka, iga paupa arir kamgubu iga ubaiditi rubka ari neimun nakap iratatka. Kaemdaebu paupana daru paru sidaedaejaenumku aratatka.

Ruth Naomidap girgei iga paupa arir karibap. Ruth gjaemi Naomiku, Nae ruatatma igabae corn aratu. Naomi gabuardap Ruth ruatu unum inae, imdaer maenaes nanatu. Ruth ruri baia igabae, iga ubai Boaz. Kaem darti Boaz baia paupa punpu daru, u Naomitae rabmi adgu darutka. Ubtas iga magubsae daru punpubiaetka. Ruth kaem daraetae gwarat ruri, imdaeraetae raewae naen paupa ardaematu. U kaem inaeku sidaepikap unmiaetu Boaz rugjae magubsae daru tidaerbae. U gjaedaemi, Abi ma daedap iru. I aesru gjaemi, Pa. Abi aek gab-amnatatka.

Boaz Ruth tija, u gjaemi, Maeknae zuagima. Magba daru gjaemi, U Moab gwinae zuagitka, i

Naomi girgeinaemka. U aek gjeijaemi maeb iga paupa bigu aratu. Boaz ki ruri Ruth gjaemnatu, Ae kamgu rubka maeb it ari. Maeku itu daraetae igabae it numtaegu. Nae nabanae magubsae daruk kapat gjaedaemu aek tigumnatu. Ruth ki rubi raugwati ubtibae, ubuk gjaemi, Ae paudadgunamu ki naek biaekwatrudap tinaenku. Nae garkabi atutma. U gjaemi ubuku, Nae tutma aetae biaekwatru inae Naomitibaemka. Ae aetae minu, abidap kapat itirdae rugjaae maemtitaew gwibae. Ae abanae God jakawarnimni jakawar karibap jakawarnimni jakawae. Ae gamtapat irataeru abanae Godtae iti rirae. Ruth gjaemi, ae biaekwatru tikanaem gi gabunimni gjaenaemi naeku, nabanae jaerae umdeijap. Boaz gjaemi, ae rugaeru nabanae adgudidu nanatu. Ruth azimu irnaeb naja u gwarmap ruri magbabae. Ubtuae corn arir magba gabunimni, u imdaeraetae nan irnaebap ari.

14.

RUTH

Ruth kaem nan paupak arija Naomitibae, u gjaemi, nan paupa baiabiaeatma apap, ae maegbaemu ki ariru. U Naomiku gjaemi u Boaztae igabu arinaemka, ubtae biaekwatru baiabiaeanae. Naomi gjaemi, Abi ubuk gabaminaemka. Kaem darti Boaz nabanae dartae adgu darutka, abanae rabmi adgutka. U Naomi gjaemi Boaztae gi u kamgu rubka ara numtaetu ubtae igabu. Naomi gjaemi, inaegabu, kiku, ae maeku itu igabae numtri.

Kamgu rubka Boaz Ruth tiriri ubtae igabu, u tua Ruth gwiri zuagi gabunimnitka. Nan paupa arir kamgu irnaeb unumtatiija Boaz gjaemi Ruthku, Nabanae gwinae daru rubka i tutka ae inaegabu unadaem zuagitka. Nae aetae adgu rabmi darutma. Nat poinamnitma aek gwaratu. Ae ruru aetae nimaediku Naomi gjaembae. Boaz gwinae zunabiribdidu ten gi

ugasae unubu tikikmi eiki gjaedaemnatu. U imdaerk gjaedaemi u ubtae rabmi adgu Elimelechtae riaerkapu paura gwaratu. U ubtae rabmi adgu Ruth gwaratu ubtae atuwatu. I rubka jaewei inaegabu. Kaemadgunae Boaz Ruthku gwari. Gwarat imdaeraetae aenibigu Obed raugwadami. Obed raugwatija itu gwinai atu gjaemi Naomiku, ae bakap gabuardap i, adgu Ruthtae aenibigu aebaemtua biaekwatrudap irataeru. Naomi Ruth tikama iriri aeni tigumdap.

15. HANNAHTAE IMSAE GI.

Obedtae raugwatir kamgubu Israelnae baia itim gagu ubai Shiloh gwibu ira iriri. Gwama rubkabu Israel gwinai daru gimaenaeni Shiloh gwibae biaekwatra dapru paupa unadaemnatu. Baia itim gagu ubai ubtae jaka Eli. U gabunimni jaemku daru, ubtae dargiae rararbiaetka.

Itu daru kaebaet ira iriri, ubtae jaka Elkanah, ubtae atu maenaes aetmaedu. Kaem inae adgunae gamgabwasae naitu. Itu atu aetmaedu kaina nisae iraeri. Itu atu gabunimni, ubtae jaka Hannah. Elkanah ubuk baiakap jaewaer iriri, paudaenamuma u aenaen nakap irmu. Itu atu aenaendapatka. Ubtai kanka sipru baiabiaetka. Kaemadgunae Hannah rarjaewaerdap iriri. Elkanah Shiloh gwibae ruri biaekwatra paupa ataratu, u ubtae atu maenaes imtap nei. Elkanah baia biaekwatra paupa ata Hannahtibae. U paupa sidaedaepiku ata Peninahtibae. Kaemadgunae Peninah imnama siprudap auki. Hannah u gat kukriri, nait nanati. Ubtai dibara biaekwatrudap tija gjaemi, ae paudaenamu ga kukuru nan nakap. Ae paudadgunamu ki riurawarku. Nae bida gabunimnima. bida ten aenaeni ki gabunimniku.

Hannah baia itim gagubu utatmi imsae gi giaer atu. U imsae gi giae rirae jaewaerap, ubtae tauka

tuntujapat numpanini. Ubut aenit ki poimanu, ubtae imsaе gi undaetka, Abi God, ае naek tinaenu, nab-anae imsaе gi ае jakawaru, nae aenaeni naitu. Ае aeni tininamabu natu nae gwarmapat atarataru aebae aetae magbab iratu.

Eli kaem itim gagub numtririja u Hannah ti kukririnae, ubtae tauka minidap. Kaemadgunae u jaewae Hannah bida risu ninaema. Kaemadgunae u убuk baiakap tuakmi gjaemi. Hannah aesru gi gjaemi, Ijae, nae risu nait ninatiu. Nae rarjaewaerdapat ma iru, nae Abitibaepma nabanae inae giaerumu. Kaemdaenae Eli biae kwatrudap ubtae tuakmi gjaemun inaenae. U gjaemi, Ае ruru kiwasaedap, Abi aetae igwam imsaе inae gi ki atarataeru. Kaemdaenae Hannah sidaepikap gabuardap jaewae. U gwarmap gabuardap ruri ubtae gwibae.

16. SAMUELTAЕ · RAUGWATIR KAMGU

Kamgu rubka irnaeb unumtatiја Hannahtaе aeni bigu raugwatma, ubtae jaka Samuel. Kaem jakati rirae inae gi, Abik igwan aeni. Hannah ubtae gwib ira iriri Samueltae raudae apar kamgubu. U baia-wajaet Hannah убuk zimi ruri Shiloh gwibae. U kaem aeniku Elitib ata. U gjaemi, Nae maeb nupu imsaе gi giaer atutma. Maem aeniti Abik igwam aen-itma. Nae ma rugjaumu nabanae aeni Abitibae atar-atu ubtae magbawatu.

Kaemdaebaetki Hannah i gabu gwari, Abitae jaka gabami, usi gi gjaemi. Gwama rubka u Samueltae pibku gurnae kaka turadaema imdaeraetae Shiloh gwib gimaetu ata Samueltu guradaeratu. U gabuardap ubtae aenitae tikasae inae timanae. Eli Hannah Elkanahdap gabadaemi imsaе gi gjaemi God itu aenaeni dataratu imdaeruatu. Umdeijap ruri, itu aenaeni maenaes nimapu, itu zuagagidap data imdaeruatu.

Adgu imdaeraetae nupuar aeni nimap i biaekwatru
atar inaenae Godtibae.

17. GOD SAMUEL TU IEAMA.

Eli rarjaewaer ira iriri ubtae aenaenaetae
rarinaenae. U gjaedaemi, itu daru rubka kaina gjae-
naemmu daetae rararinae gi. Daetae rararinae rar-
biaetka, dae itu daruk rararinae ribae ziaedaem-
natatka. Kaem rarinaeti Godtibaemka. Ubtas aenaeni
ubuk nait jakawardap irnati. I biaekwatrudap nait
gjaeraesaenati Godtibaeku, paudaenamu, Eli imdaerk
wadaemun nakap ira iriri. Eli kapat jaemkua ubtas
itumku apapajapat pipmataeru.

Nimap ijaenu i Samueldu rapija, Samuel gipipu
jakama, ubtas jaka amni ikjaemanae. U pati bidaemi
Elitibae, gjaemi, Nae aetae ikjaenae jakama rugjau-
naepma. Nae Samuel makitu. Eli gjaemi, Nae nait
ikamanatiu. Ae gwarmap ruru rapabae. Samuel bakap
rapija, u gipipu bakap jakama. Kaemdaebaetki u
bakap pati bidaemi Elitibae. U gjaemi, Ae gadrima-
pat ki nat ikanamku.

Eli gjaemi, Nabanae aeni, nae at nait ikamamu.
Ae ruru rapabae gwarmap. Kaem inaeti maenaes nimap
bakap unmi. Kaemdaediru Eli tua Abitit ki Samuelt
ikamanku. Eli ubuk gjaemi, Ae ruru rapabae. Kaem
gipiputi bakap ikamabu ae jaewae gjaemi, Abi ae
gjaenaemu, nae jakamatu. Kaemdaebaetki Samuel
bakap rapija u Abitae ikjae jakama, Samuel, Samuel.
Samuel aesru gi gjaemi, Ae gjaenaemu Abi. Aetae
magba daru ki jakamataeru. Abi ubuk gjaemi, Elitae
adgu ki irnaeb unumnataeru. Ubtas aenaeni rararinae
baiaibiaet ki unadaema iraeriku, paudaenama u imdaer-
uat aesru inae nait datarnati. I itu daruk rarar-
inaebaek wadaemi Shiloh gwibae. Samuel nait poim-
am kaem giku gjaemnatu Eliku. Eli gjaemi, Abi

pauda gi ki gjaemiku aeku. Maeku ei inamu natu. Kaemdaebaetki Samuel gjaemi Eliku. Eli u tu ubtae inae reiraeru naitu ubtae aenaenbae. U tu i itu daru kapat wadaemi rararinaebaeku, ubtae adgutka.

U gjaemi, umdaetka, Abititka, ubtae inae gabunimni.

Itu kangu irnaeb unumtati ja Elitae aenaeni maenaes ki gugwai. Kaemdaedraet Elidap gua. Kaemdaebaetki Samuel Israelnae titmagjaesae daru ira iriri. Itu daru rubka ubuk baiakap jaewaer iraeri. I tu u gadrimap giaugsae darnimnitka.

18. SAUL, NUPUAR KING DARU.

Samuel jaemkuar kangubu daru rubka giei, at poi jamnitma King daru zunabigu at ijamatu. Samuel gjaedaemi, Daetae Abi God daetae king darutka. I giei, Garkabi gwi daru rubka king daru idamu, at poi jamnitma ae umdeijap iratu. Abi gjaemi Samuelku, Nae daru ki aebae wamnataru apapu, ae ubuk king zunabiguwat unumtatatka. Kaem kangubu Saul Benjamintae adgu daru ubtae horses reirimsaemai. U nait tidaenati imdaerku. U ruri Samuel titmigjaembae, u bida tuka i maekaeka nei.

Saul katanimmi daru reiraerdap. Samuel ubuk tija, u tutka God kaem darti kapat tir gwari king iratu. Samuel kaem king gi gjaemija, u gjaemi, Ijae. Nae Benjamin adgu darutma. Benjamintae adgu gigjapajaenumtu. Nabanae atu aenaendap, ae daru piranamu. Ae paudaenamu ki ubae gjaenaemiku naeku. U nait jaewaernati u king zunabig iratu. Samuel Sauldu giri gwibae. Giraerijaet Samuel gi baiakap gjaemi Saulku. Itu kangubaet Samuel ubuk king zunabigwami. U gjaemi, Abi aek kapat zunabigwami ubtae daru udguma dardap. Samuel daru rubka

ikadamiya, gjaedaemi, dae tiru maem daruku daetae
 Abi God ubuk kapat tir gwari daetae king zunabig
 idamatu. Itu daru gwib umdae naitu. I rubka
 baiakap ikadami, God ubuk gabaminaemka.

Saul kangu dukapikapat inae gabub ira iriri.
 U magana dartumka. U nait poimam maga daruku ar-
 daetu. Israel daraetae kaidaeru daru imdaeraetae
 damti maepribap ira iraeri. Nimap kamgubu Samuel
 Saulk gjaemi u kaidaerwaratu Amalek gwidardidu,
 kaem gwinae paupa rubka irnaeb unadaemnatu, ikapu
 cattle rubkatap.

Saul kaidaeru gidaeriririja, u paupa sidaepi-
 kap rarumi. Ikapu gangabu baiaditi u ripraedaemi.
 Kaemdaebaetki Abi gjaemi Samuelku, Nae biaekwatru-
 dapatma Saul Kingwar inaenae. U nabanae inae nait
 jakawar unumunati. Kaemadgunae Samuel rarjaewaer-
 dap ruri Saulk tiratu. Saul ruriya ubudu reiprum-
 sei gjaemi, Nae kaidaeru kapat unmu Abitae gjaemun
 gi umdeijap. Samuel gjaemi ubuku, Bidakaki. Nae
 cattleraetae ikjaet ma jakawaru. Saul gjaemi, Pa.
 Itu daru cattle gat ripraedaemu, i ki poidam Abi-
 taе biaekwatru paupa ataratu. Itu rubka ae kapat
 unumnimu.

Kaemdaebaetki Samuel gjaemi, Ae kakinamu ki
 Abitae gi jakawar unum nakap irku. Saul gjaemi,
 itu daraetae inaetka. Saul jaewae u biaekwatru
 paupa atarubu Godtibae, God ubuk gabamnataeru.
 Samuel gjaemi, pauda inae ki gabuti. Abitae gi
 jakawar unumdap gabunimnika, Abitae biaekwatru
 paupa gabunimnika. Kiku, jakawar unum inae gabu-
 nimni kiku, biaekwatru dapru paupa atar inae sidae-
 pikap gabutka. Kaemdaenaemki Saul gjaemi, Nae
 rarinae kapat unmu, nae itu darbae magadap ir
 adgunae. Gadrimap King zunabiribu imdaeraetae
 dardibae magadap irubu imdaeraetae inae irnaebap
 naitu zunabirib wasaetu.

Samuel Saulk gjaemi, Ae Abitib kapat reigri ruri, kaemadgunae Abi aebu gat reigri ruataeru. Abi aetae riaerparu ki atarataeru itu gab daruatu. Samuel numta ira iriri Saultibae biaekwatru jaewae adgunae. Gwarat Saultae inae rarbiae imaja, God ubtae Itim Ugugru ubtib gwarma.

19. DAVID

Abi Samuelk gjaemi, ae ki gwari ruru Jessetae gagubae Bethlehem gwibu, adgu nae ubtae aeni nimap kapat tir gwaru u King daru iratu. Samuel kaebaet ruri ja, daru rubka gjaedaemi i Abitae biaekwatru dapru paupa unadaemnatu. I rubka kaeb tikikmi riti, Samuel imdaerk tidaeriri. U nupu Eliab ti, dar gabunimni, katati. U jaewae, kiku, kaemtit king daru irataeru. Abi Samuelk gjaemi, maeku ubtae ribudu timanu, ubtae reiraerap jaewaemanu. Nae maem darti nait poinamamka. Abi tisae inae daraetae tisae inae urpapatka. Daru tiniapat ki tidaeru. Abi God daraetae biaekrarut ki tidaeru. Jesse ubtae seven aenaeni raugmi riti Samueltae titap. Samuel u tu Abi kaem sevenditi rubka nait poidamam. Samuel Jessek gjaemi, maemdaeru irnaebaema, itu naita. U gjaemi, Pa. Itu nimap giaebigu kjaemnap sheep tigadaemi iru.

Kaemdaebaetki Samuel ikama ubutu. David reipri rugjae ja, u gwargiae gabunimni. Abi gjaemi, Kikutu. Kaemtiku, ae ubuku ki gimkrumanu, king waratu. Samuel kaem inaeti unumaja Davidku, ubtae aewaganidu riti tiraeri. Kaemdaebaetki Abitae Ugugru Davidtibae rugjae. Saul rari adgunae Abitae Ugugru ubuk itri ruri. Kaem inaeti rarbiaetka.

Abanae imsae gigabu umdeijap, Abi, Aetae Itim Ugugru maeku gwarnaenu naebu.

20. DAVID GOLIATHKU NIMA INAE GI.

Kaem kangubu Philistine garkabi daru kaidaeru wasei Israel dardidu. Philistine kaidaeru daru nimap ubtae pibku baiati, ubtae jaka Goliath. U baia reiraer darutka, itu imdaeraetae reiraeru umdae naitu. Kaem Philistine darti baia kaidaerub gura paupadap darutka. Goliathtae pibkub gura paupa minibiaetka, keikrunimni. Goliath magituk-raeb ikadama iriri Israel daruatu, Ae rugaeru, aed nisaetu. I nait poidamam ubud nisaetu, i magadap bidaesae naenum.

Kaem kangubu David nan paupa ardami rugjae ubtae aewaganidibae. U rugjaeja u Goliathtae gi jakamaja, Israeltae kaidaeru daru bidaesae inae tidaemija, ubut gat poima Goliath nimatu. David jaewae, inaegabu naitka garkabi maga wadaemdap irku. Kaem garkabi darti God punumdap ira iriri.

King Saul Davidtae gi jakamaja, ubut ikama ubtibae. David gjaemi Saulku, Nae ruatatma Goliath nimabae. Nae maga naitu. Saul gjaemi, ae gwargiae giaebigutka, u baia kaidaer reiraer darutka.

David gjaemi, nae baia sipru lion ikapu kapat nimau. Nae sipru bear ikapu umdeijap kapat nimau. Abi naek nupu kaem kangubu tikanaemi, apap umdeijapat tikanaemnataeru. Saul gjaemi, Kiku, Ae ruru, Abi aedapat irataeru.

21. ABI DAVIDKU TIKAM INAE GI

Saul u tu Davidtae pibkub gura paupa naitu, kaemadgunae u ubtae mini paupa ata ubutu. Ribudub guraer paupa, pibkub gutama paupa, ubtae rarum

susadap u ata ubutu. David gjaemi, Ijae, nae tu namu maemdae paupadap nisae inae. U gwarmap rubkadaemi ata Saultibae.

Kaemdaebaetki u puskræ keikiraru five arib ari ubtae oimun gjaua paupagu gitratu. Goliath David rugjae tija, u raeti ubud reiprumsaetu. Goliath punumdap gjaemi, David, æ giaebigutka. U baiakap rargibiae gamijaemi, Nae bida aebmaema, æ ki naeku keikirarugu awanaetunum. Aæ rugaeru, nae aek nimatatka. David aersu gi gjaemi, Aæ aetae kaidaeru gura paupadapat ki rugaeru, rarum susadap. Næ ma rugaerumu Abitæ jakadap, abanae God. Maem kangub Abi ki tikanaemnataeru naeku, nae aek nimabu nae aetae ribudu kurumatatka. Kaemdaediru daru rubka i ki tuarataeru Israel daraetae God ki iru. Kaidaeru daru rubka tuarubu i jaewaeraetaeru Abanae Abi God aek taegmaewajaemi, maeku abanae kaidaeru paupajapama.

David ubtae nimap puskræ keikiraru gwari oima gjaerimminiya giti Goliathtae binab awa, u ki gua raergjae. David bidaemi ubtae rarum susa rubkumi gwari ubtae ribudu kuruma. Philistine kaidaeru daru kaem inæk tija, rubka i ninatap burgei. Israel kaidaeru daru imdaerku tuakma tumundei, katakap tumunsæ nei.

22. DAVID JONATHONDU JAERAEWASAE INAE.

King Saultæ aeni nimap iru, ubtae jaka Jonathon. Jonathon nupu David tir karibap u biaekwatrudap jaeraewami. Kaemadgunæ David Jonathondu giri Saultæ gagub iratu. Jonathon Davidtu ata ubtae pibku gurnæ kaka, rarum susadap, ubtae tigidaedap. Israel gwinae daru rubka David baiakap jaewaer iraeri, u Goliath nima adgunæ.

Daru rubka Davidtae jaka gabamai. Saul kaemk jakawaeja u baiakap jaemnini ubuku. Itu kamgubu Saulk rarugugru baiakap wama giaeriri.punaesae jaesae inae, sipru inaedap. Godtae Ugugru tumni wami. Kaemdaebaetki rarugugru rugjae, David ubtae i titaedaem burru paupa gwari ruri Saultib i gwaratu. U i gwaririrjaetu Saul awa ti ubuku. David jakap umiae rurija, kaem eituti nait awarnati.

Kaemdaenaemki Saul baiakap sipurua, u jaewae Abi Davidk kapat gabami. Umdaetka sipru, magadap iriri. Kaemdaebaetki u Davidk ubtae gagub wami. U ubuk udgum daru atrumi ubtae kaidaeru daru. Daru rubka Davidk jaewaer iraeri.

Saul nupu gjaedaemi maekti Goliath nimabu kaemtit nabanae zuagi gwarataeru. Kaem zuagit Davidk poima nakap irubu, David umdeijap gwari nakapat irataeru. Kaemadgunae kaem zuagiti itu daru gwari. Saultae gwar zuagi Davidk baiakap jaewaer iriri. I Saulk kaem inae ku gjaemi. Saul Davidk gjaemi, Nat poinam ae nabanae gwar zuagi Michal gwaratu. David gjaemi, nae paupana darutma, nae irnaebap nait, baianamu, nae king dartae zuagi gwaratu. Saul ubuk gjaemi, Nat money aesru paupa nait poinamam. Ae Philistine one hundred kaidaeru daru dapuru. Saul jaewae, rarjaewaebiaet jaewae, ubae jaewae umdaetka, David one hundred kaidaeru nidaebu, Philistine daru gwarat ubuk nimataeru.

Kaemdaebaetki David nisaebae nei ubtae darididapu. I two hundred Philistine daru dapija, gwarmap gie. Kaemdaenaemki Saul tua Abi Daviddu iru. U tua Davidk ubtae zuagi baiakap jaewaer iriri. Kaemadgunae Saul ubtae zuagi Davidtu wama, u gwaratu. Pa. Saul kaina David kaidaeru wamnu.

23. SAUL DAVIDKU NIMAT UNUMAN TIR INAE

Saul ubtae aeni Jonathon ubtae magubsae dardidap gjaedaemi i Davidk nimat unmanaeni. Jonathon Davidk baiakap jaewaeririri. U Davidk gjaemi, Nabanae abi aek nimatatma gjaemu. Ae ruru kaem riaerparbaeku ei aukabae. Gwarat ae abidu naenaetaerimu. Nae aetae inae abitibae gjaemnubu nae gwarat ubtae gi gjaemnataru aeku. David ei auka unubu Jonathon, ubtae ubaid kaeb maepribap gi numtaeraeri. Jonathon gjaemi Saulku, Ae maeku rarinae unumanu Davidku. Ubtas inae aebae gabunimnitka. U aek rubka kapat tika jae mi Goliathtae kabsaebu. Saul Jonathontae gi jakamaja u gi ata ubutu u David nima nakapat irataeru.

Kaemdaebaetki Jonathon Davidt ikama u Saultibae rugaeratu. David kangu gigjap Saultae gagub ira iriri. Kaemdaebaetki Philistine kaideaeru daru gieija David ruri imdaerdidu nisaetu.

U daru punpu nidae, itu tumundae ruri. Kaemdaenaemki Saul bakap punma iriri ubuku. U biaesigu Davidk awa. Kaemdaebaetki David bidaemi ruri Saultae gagub. Ubtas atu ubuk gjaemi, Ae pauat mae abanae gagub irata. Saul, nabanae abi ki aek nima daru ijaen wammatatka. Kaemadgunae David u ki Samueltibae ruri. I ubudu gigjap ira iraeri.

24. JONATHON DAVIDKU TIKAM INAE GI.

David ruri Jonathon tiratu. David gjaemi ubuku, Nae pauda inae unmunamuma. Nabanae rarinae paudaka. King daru paudadgunama ki poimanu naek ninaetu. Jonathon gjaemi, Nabanae abitae inae umdaetka u kaina naek gjaenaemnutka ubtas poima inae. Nae jaewaeru u naet poiman aek nimatu. David

gjaemi, aetae abi ae naek jaewaenae inae tutka, kaemadgunae u nait gjaemumu aeku u naek ninaetu. Gadrizap nae damti paprujapat ma numtru guarbaeku. Nae apap ei ruatatma iru. Aetae abi gjaemnubu nae maegbaemu ruataru, ae gjaemi, ae naek wanaeminaemka Bethlehem gwibae.

Kaemdaebu King Saul sipru irubu nae kaebaet tuarataru u nabanae kaidaer darutka. Jonathon Davidku gjaemi, ae maeb maepribap ei aukuru. Nae abitae poima inae aebae timabu, nae gwarmap rugaerataru aeri[?]igdapu. Nae eitu nimap gitrubu nae aenibigut wammataru eitu gwaratu. Nae eitu gigjap gitrubu ae kaeb tua kiwasaetatka. Nae katakap gitrubu ae kaeb tua abi aek nimatatka. Ae eitu katakap tirubu ae gwikjap ruatatka.

Itu kamgubu Saul Jonathonk gjaemi, David maeku. Kaemdaebaetki u Jonathonk gjaemi, ae Davidk nuapuru, i zimi rugjae, nae nimatatka. Jonathon gjaemi, ae kakinamu ki nimat unumku. Ubtas rarinae aebae naitka. Kaem ginaemki Saul ubtas aeni Jonathon biaesigu awa. Kaemdaenaemki u biaekwatrudap siprudap ruri itu parhaeku aenibigdap. U eitu nimap katakap giti. U gjaemi aenibiguku, ae tiru eitu katakapat ki raergjaeku, ae jakap ruru gwaribae. U gwarmap rugjaeja u ubuk gjaemi, Nabanae tigida eitudap ari ruru gagbae. Kaemdaebaetki u ruri ja, David reipri rugjae Jonathon gaenaepa gi gjaemnatu. I maenaes kikmaedap gjangasei, gi gjaesci i kaina itu daruk jaewaadae jaewaedaetaeru.

25. DAVIDTAE INAE SAULTIBAE.

Davidtae ei auka kamgubu ubtas ubanapidu punpubiae imdaerdidu ira iraeri. I ei eikaeka iraeri magitukrae kabi rirae. Saul kaina nuapa Davidku. Itu kamgu nimap Jonathon Davidku ti gabuardap.

I ubudu iraeri tikasae biaekwatru gi ugasaer ira iraeri. U David gjaemi, u maganakap iratu. God ubuk reiraer wamnataeru u gwarat king daru irataeru. I baiakap jaeraewasei tikasaedap.

Nimap kamgubu David ubtae dardidu magitukrae kabi rirae eikjaeraerija, Saul kaebaet ubae rugjae ijaenu. Ijae punpubiaenae u nait tidaenati Davidtae daruku. Saul kaebaet rapija Davidtae ubanapidu gjaemi, ae ruru nimabae. David ubuk nait nimanati, u king darnae. U Saultae gurnae kaka paru sidaepikap kurmi gwarma. U gigjap ruriya baiakap ikama, King darutka. Saul jakap pati auki. David rugjae ubuk gjaemi, Saul, ae paudaenamumu ki naek ninaet it unumku kamgu rubka. Nae aek nima rapru ki rapmanku apap, nae aek nima nakapat irataru. Nae nabanae daruk gjaedaemu, Nae nima nakapat irataru Abitae King darutka. Nae aetae gurnae kaka sidaepikap kapat gwarmau. Nae aek nait raeruamunatiu. Abi abanae titmagjaesae tir darutma, Abi naek gabami gwarnae aebu.

Saul kaem gik jakamaja, u biaekwatrudap jaewae. U gjaemi, David maem giti bida aetae gika. Ae dar-gabutka, nae daru rarbiaetma. Ae inae gabut ki naebae ummiku, nae rarinae kapat unmu aebae. Abi aek ki gabammataeru. Nae tutma ae gwarat king daru irataeru. Ae king irubu ae nabanae aenaeni dapnaemagu. Kaem gikaet gjaemi, David tutka Saultae gi gadrimap naitka, ubtae biaekwatru baianamu kaem adgunae u magitukraeb ira iriri.

Saultae kamgu reirmaja, u ki gua. Kaemdaebaet ki David king daru ira iriri. Davidtae ir kamgubu kiwasaet rabdami. David baiakap poimanu Godtae baia itim gagu andaetu. Abi ubuk gjaemi, Maeku ae amna-

taka, aetae aenit amnataeru. David Godk baiakap
jaewaer iriri, ubtae zunabig ir inae gabnae.
Kangu rubka irnaeb unumtati ja u rarinae unmi.
Ubtas nupnae inae gabunimni, maem inaetapat ki
rarbiaetka.

Nimap kangubu u nimap atu gabunimni ti. U
atutae jaka titmagjaedaemi. Itu daru ubuk gjaemi,
Bathshebatitka, Uriahtae atu. David wami ubuk zimi
rugaeratu ubtibae. Gwarat u wami ubtae dibara
rugaeratu. U ki poimanu Uriah guaratu kaemdaebu u
ubtae atuwatu. U letter ata Uriahtibae, u gjaemi,
kaem gwariru Joabtib ataratu. Joab kaidaeru udgum
darutka. Letter rirae gi umdaetka, ae Uriah kaid-
aeru umkubaeku wami, i kaeb nimatu, u guaratu.
Joab ubuk wamija, i ubuk nimai, u ki gua. Bath-
sheba ubtae dibara guaru gi jakawaeja, u biaek-
watrudap jaewaer iriri. Paudaenama, u David ki
gwari ubtae dibarawatu.

27. NATHAN DAVIDTAE RARINAE UBUK TUAMUN INAE GI.

Davidtae kaem inaeti rarbiaetka. Abi ki
poiman u biaekwatrudap gjaerimnatu ubtibae. Nathan
Godtae giaugsae daru, Uriahtae guar adgu jakawaeja,
Abi ubuk gjaemi Davidtae rarinae tuamnatu ubuku.

Nathan rugjaeja Davidtibae u inae gi augma
ubutu. Maemti tuasae inae gi umdaetka. Daru
maenaes gwib ira iraeri. Nimap daru paupadap,
itu nimap paupa naitu. Paupadap daru cattle, sheep-
dap punpubiae idamu, itu daru ubtae sheepbigu
nimapanimnit imanu. Kaem sheep ~~bigtae~~ minu guaja,
paupana daru u ki gwari apratu. Nimap kangubu
kaem baia paupa daru u ki poima sheep nimap nimatu.
U ubtae sheep nait nimanati, u gat paupana dartae
sheepbigu nimap nima.

David baiakap siprudap jaewae kaem paupadap daruku. U gjaemi, Kaem darti guaratatka. Kaem paupana darti ubtae sheepbigu baiakap jaewaer iririnaemka. Kaem baia paupa dartae inae rarbiaetka kaemtik nimaku.

Kaemdaebaetki Nathan gjaemi ubuku, Ki aeku. Abi aekaet gjaemi, nae aek kingitma atrumnu, nae aek kapat gabamu Saultibu. Aetae atu ki gamtap irku. Aetae paupadap ki imanku. Ae paudaenamu ki Uriahk nimaku, atu ki gwarmaku. Ae kaem rarinaek ki ei unniku. Aetae aesru inae daru rubka ki timataeru. Kaemdaebaetki David gjaemi, Nae baia rarinae kapat unnu Abitibaeku. Nathan gjaemi, Abi aetae rarinae ki inaemataeru. Aetae aenibigu raugwatmabu u guaratatka. Kamgu rubka irnaeb unumtatiya, kaem aenibigti raugwati, u baia gigusaedap ira iriri. David baiakap imsae gi giae Godtibiae, ubtae aenibigu gabamatu. U azimu nan nakap ira iriri, gi giaer nakap umdae inaejap iriri. Kamgu sevenbu kaem aenibigti gua.

Kaemdaebaetki David pati, niae ta, ubtae amkari gurnae kaka atrumi, u Godk jaewaeratu. Itu daru ubuk tija gjaemi, Aetae aenitae gigusae kamgubu ae nan nakap ira iriri. Apap u guaia, ae nandap niaetardap iru. U indaerk gjaedaemi, ubtae gigusae kamgubu nae azimu nan nakap imsae gi giaer iruru-naemka. U kapat gua. Nae tutma nae gwarat ruataru ubtibiae, u maebae gwarmap rugaer nakapat irataeru.

David ubtae rarinae jaewaer iriri. U biaek-watrudap imsae gi giae Godtibiae. Maem giti rubka ubtae biaekwtru imsae gi. Maem giti rubka Psalm 51 gitku.

1. Maeku naek awanaet unumu. Ae biaekiwatmauwa naeku aetae biaekeisae inaenae. Aetae biaekwatru inae baianae nabanae rararinae puskraedaenaemnatu.

2. Nabanae rararinae gabami puskraenaem, nabanae rararinae gwari gitiru.

3. Nae nabanae rarinae ma titapma giaerumu. Nae kaemku kaina jaewaeru.

4. Nabanae rarinae aebaenimnitka. Nae maem rarinae kapat unmu aetae umku titap.

6. Pa. At ki poimanu gadrimapa inae daraetae rirae iratu. Tu inae ae naek tuanaemu, nabanae rirae, nae tuaratu.

9. Aetae ribudu nabanae rarinae reigri tirnakapat irataeru. Nabanae rararinae rubka puskraedaenaem.

10. Ae biaekraru puskraegabu ununamu nabanae rirae. Nabanae ugugru bakap gabanami rirae.

11. Maeku aetae itumkubu naek riaer kabimi wanaemu. Aetae Itim Ugugru maeku gwarnaenu naebu.

12. Bakap nataru natu nabanae nupnae taegmae wanaem gabuar inae umdeijap. Ae naek titap gwarnae raugwatiru aetae Itim Ugugru reiraerugu.

13. Kaemdaebu nae itu rarar daru tuadaemnatatka aetae inae. Rarinae daru i aebae reigrimsae gjaeratu.

15. Ae nabanae tauka tautamaemu nae aetae gabam gi gjaedaemnatu.

16. At nait poimam biaekwatru dapru inae unadaemnatu.

17, At poiman daraetae biaekraru eisae idaetu.
Nimkrim biaekraru eisae ae punaesae nakap irataeru.

29.

ABSALOM

Davidtae aenaeni punpubiae, Absalom Davidtae maenaes nimap aeni. Daru rubka Absalom jaewaer iraeri ubtae pibku gabnae. David ubuk biaek-watrudap jaewaer iriri. Kamgu rubka irnaeb unum-tatiija daru Absalom baiakap jaewaer iraeri, David jaewaer iraeri sidaepikap. Kaemdaenae Absalom jaewae imdaeruat ki poidamu u king daru iratu, ubtae abitae unubu.

U Jerusalem gwib itri ruriija Hebron parbae, rubka daruatu ikadami, Dae naek king wanaemnu. Kaemadgunae daru punpu ubtae gwarat nei. Giaugsae daru rugjae Davidk gjaemnatu Absalomtae inae. Kaemdaenae David jaewae u gami ir nakapat irataeru Jerusalem gwibu. U ruri ubtae dardidap itu parbaeku. Davidtae gab magba daru, ubtae jaka Ittai, u gjaemi, Nae aedap giraetaetma. David gjaemi ubuku, Ijae. Ae gwarmap ruru aetae gwibae. Nae tunamu pauda inae maebae rugaerubu. Ittai gjaemi, Nabanae abi mackubu irubu, nae kaebaet irataru, taegmae unubu, guar unubu umdeijap. David ubtae gi gabuardap jakamaja, u ubdap iratu tikamdap.

Jesu abanae Zunabigu imsae gi giae Abitibae umdaetma, Abi, nat poinamnitma ae macknae daru natarubu natu, i naedap iratatka aetae jaeri tiratu.

Absalom baiakap kaidaeru numta iririja u kunib aetkjimi gua kaidaerubu. David ubtae gua gi jakawaeja u baiakap kukrudap ikama, Absalom,

Absalom, nabanae aeni, nae guaratiu ae taegmaedap irati.

30. SOLOMON

David guaja, ubtae aeni Solomon u king daru ira iriri, ubtae abitae unub utatmi. Solomon Godk jaewaer daru, u ki poimanu gabunimni king iratu. Ubtas abitae tu inae u kaina unadaemnu ira iriri.

Nimap ijaenu u ik ti. Abi ubtibae rugjae gjaemi, At pauda inae poimabu nae kaemkaet atarataru atu. Solomon aesru gi gjaemi, Abi ae naek kapat king unanaemi naeku. Ae tininamu tu biaekraru jaewaedaedap nabanae daru gami tigadaemnatu. Nat poinam titapa inae, timnu inaedap gami tuanaemnatu, kaemdaebu nabanae titmagjaesae tidae inae titapa wanaematu. Abi kaem gik jakamaja u gabuadap i. Adgu u paupa nait baiakap jaewaedaenati, u tu inae japat igwami. U Solomonk gjaemi, nae ki atarataru tu biaekraru jaewaedae inaedap. Kiku, nae paupadapat atarataru atu. Solomon rapab patija, u tu God ubuk kapat gjaemi.

Itu kangubu Solomon Jerusalem gwibae rurija, atu maenaes ubtibae girgei. Kaem atuditi sidaedae aenaenidap ira iraeri nimap gagubu. Nupuar atu gjaemi Solomonku, Ijaenu kaem atuti ubtas aeni paebzimi rapijaetu, guama. U ijae rirkubu pati nabanae taegmae aeni gwari ubtas unub i. Ubtas guar aeni u ki gwari i nabanae unubu. Jaenapnimni nae tiumiya nae tutma maemti nabanae aeni naitu. Itu atu naek gjaenaemi, ijae, taegmae aeni nabanae-pma, kaemti guar aeni aetaemka.

Kaemdaeru Solomon gjaedaemi, Rarum susa paupa bi maebae gwari. I gwarija, King Solomon gjaedaemi, kaem taegmae aeni tirap kukadaemnu, nimap paru itu

mintibae, itu paru itu mintibae datau. Min nimni ikama, Ijae, maeku kurumu. Ubut ataru, maeku nimat unmaenae. Itu minu gjaemi, ijae, kurmi, gitibdae. Kaemdaebaet King u tua, u gjaedaemi, ataru min nimnitibae, u ubuk biaekwatrudap jaemae. U min nimnititka.

Israel winae daru kaem inaek tua ja, i jaewei ubtae tu baiabiaeetka, u Godtae tu inae kapat gwari.

31. SOLOMON GODTAE ITIM GAGU AMUN INAE GI

Solomon poima inae Godtae baia itim gagu amnatu. U biaekwatu paupa wadaemi ubtae jaeraedibae. Ubtas jaerae magitukraebu ira iraeri kaemdaerbae. Gwarat kaem darditi baia angwasae angwasae riku kukma angwar zaebidaemai ugabu. Uga niaeti eigdae ruri Jerusalem parbaeku. Kaemdaenaemki Solomon aesru wadaemi ubtas jaeraedibae, corn, riku ki, itu paupadap. Kaem keikru rigditigu Solomon Godtae baia itim gagu ami. Daru punpubiae kaem gagu amna iraeri gwama sevenbu. Gabunimni gagu.

Kaem baia itim gagu irnaeb amineimija, Solomon daru rubka tikikma ikadami. Kaemdaebaetki Solomon imdaerub tirap pati usi gi giae Godtibae. Ubtas imsaes usi gi umdaetma, Israel daraetaes God, itu umdeijap naitu ae. Kamgukapu rubka irnaebap ae naitu. Maem gagti umdeijap irnaebap naitu sidaedaepitma. Abi ae maem gag rirae imsaes gi giaerubu aebae, ae jakawa kamgukapubu. Abanae rararinae ara gidaesjaematu. Abanae imsaes gi aesru tiniam atu. Abanae biaekraru tigadaesjaemu aetaes seisaes inae unadaemnatu. Ae kamgu rubka aedap kaina iru, iratu. Kaemdaebu itu riaerkapunae ir daru rubka tuarataeru eijap Godnimnitka.

Kaemdaebaetki Abi Solomonk gjaemi, Aetae imsae gi nae kapat jakawau. Nae maem gaguk gabamnatatka.

32. REHOBAM JEROBOAM KING DARU MAENAES

Solomon thirty gwamabu king daru ira iriri. Ubtæ gwarnæ gwama u gat rarua. U itu garkabi atu ardaæ, imdaeraetae garkabi igi gurnæ jaewæ-daer ira iriri. Kaemdaenaemki Abi ubtibaek siprudap i, ubtæ biaekraru gjaemi rurinae. U Abitæ gi jakawaru unumun nakap ira iriri. Solomontæ guar kamgubu Israel gwi i gat gidarsæ ira iraeri. Itu daru ubtæ jaka Jeroboam itu rarinae unmi. U gwargiaæ japatka jakawar iriri. U gwi zunabiribaetae tu inæ gi ubut nait poimanati.

Itu daru, ubtæ jaka Rehoboam, u Solomontæ aenitka. U gwi zunabiribaetae gi jakawar unumdap ira iriri. U biaekwatru tikasæ inædap unadaemi. Rehoboamtæ inæ umdaetka u kaina mini magba dataru itu daruatu. Kaemadgunæ i siprudap ira iraeri ubtibæ, gwarat Jeroboamtæ gwara nei.

Kaemdaediru King daru maenaes Israel gwib ira iraeri, i kiwasaenakap ira iraeri. Itu king daru gabunimnitka, itu king daru rarbiaetka. Nimap king daru ubtæ jaka Ahab, rardarbiaetka. Ubtæ garkabi atu Jezebel, umdeijap rar adbiaetka.

33. ELIJAH

Kaem rar king daru Ahabtæ ir kamgubu giaug-sæ dargabu ira iriri, ubtæ jaka Elijah. Ubtæ riræ inæ jaka, Nabanae God Jehovah. U Jehovah-tæ magba tu darutka. Kaemdaediru itu Israel gwinae daru rubka garkabi gurnæ paupa unadaema

ira iraeri. Itu kamgu u ruri Ahabtibae gjaemi, Abi gadrimap iru, nabanae gi umdeijapatma gadrimap. Gwama rirae ribkraebu gwama raergjae nakapat irataeru neikru kukudap, umdeijap. U kaem gik gjaemija, u ei ruri auku Jordan aribig barap. U kaem aribigu niae nina iriri. Zargu pimaе arman gimae iraeri. I kaem inaek umi God imdaerk wadaeminaemka.

Kamgu rubka irnaeb unumtatiја kaem aribigti u ki wapineimi. Gwama nait raergjaenati. Kaemdaebaetki Abi gjaemi Elijahku, ae ruru Zidon gwibae, gwiri atu ki kaeb iru, nae ubuk kapat gjaemu aetae azimu ataratu. Kaemdaenae Elijah ruri Zidon gwi-bae. U gwi barap rugjaeja u gwiri atu ti ara gidadirdaeririnae. U ubut ikama, niae bi natu, azimu bigdap. Gwiri atu gjaemi, gaenaepaia, Nabanae azimu sidaedaepitma, ki umdeijap, sidaedaepitma. Nae apap ma ara gidadirdaerumu, kaem azimu bigu watratu nae, nabanae aenidap bida gugwa nakap irataerimu.

Elijah ubuk gjaemi, maeku magawaru, ae ruru nabanae parbigu nupu watnami, ae gwarat aetae parbigu watrataeru. Abi gjaemi, aetae azimu, aetae kidap reirma nakapat irataeru gwama gwarmap rugaer irnaebae.

Kamgu rubka u kaeb imdaerdidu ira iraeri. Kaemk nana iraeri, azimu, ki irnaebap. Nimap kamgubu kaem gwir atutae aeni gigusae gwarma, minu siprudap i Elijahtibae. Aeni guaja, Elijah ubuk aki utatmi imdaeraetae gag tinbae, imsae gi giae, u taegmae iratu. God ubtae imsae gi jakamaja, u kaem aeni gabami gwarmap taegmaewa.

Elijah ubuk gwari ata ubtae mintibae. Kaemdaebaetki gwiri atu gjaemi, Nae apap ma tuaumu ae gadrimap Godtae darnimnitka.

34. BAALTAE IGI GURNAE GIAUGSAE DARAETAET INAE GI.

Gwama maenaes nimapu irnaeb unumtatiġa, Elijah ei auka unub rugġae. Abi Elijahku ġjaemi, Ae ruru Ahabtibae. Nae gwama ki wamnataru. Ahab Elijahk tiġa ġjaemi, Ae Israel gwinae daruku, eitit ki seisaē wadaemku. Aetaē adġutka. Elijah ġjaemi, nabanaē adġu naitu. Daetaē adġutka. Ki daē ġarkabi Baal iġi ġurnaek unadaemaenaeku. Dae Abitae ġi ġakawar unumun nakap iraeku, kaem adġunaemka. Baaltaē ġiaugsae daru ziaedaemi rugġae maebae. Jezebel kaem rar atuti four hundred and fifty Baal daru nan paupa kaina dataru. I rubka ġjaedaemi i ġjaeratu maebae Carmel magitukraebae, Israel dardidap.

Kaemdaebaetki i rubka magitukraeb tikikmi ritraeraeri Elijah imdaerk ġjaedaemi, Dae kakraē ki ġimaenaeku itu rapru ruam, itu rapru ruam, Baaltaē rapru, Jehovahtaē rapru. Jehovah bida Godnimnika, kaeb ubae naenu. Baal bida Godnimnika, kaeb ubae naenu. I kaem ġik ġakaweija i rubka ġinakap ritraeraeri. Baal ġurnaē ġiaugsae daru four hundred and fifty ġiaugsae darutka. Naeniap Jehovahtaē ġiaugsae darutma. Neiġap, nimap. Dae cow ikapu maenaes ardaē maebae. Dae nimap ratatma, naē umdaē nimap ratatumnataru.

Ara cow nupu amumu, kaem kapu tinaē raewau. Nae umdeiġap ubae ratatma. Araka ġupadaegu. Dae ikamau Baaltu naē Jehovahtu ikamatatma. Maeknaē God araka datarubu, kaemti God kiku, ġadrimap God kiku. Kaemdaebaetki Baalnaē daru imdaeraetaē cow ratatmi ara tinaē raewei. I baiakap Baaltaē ġaka ikamanaeni. Jaenapnimni ikamanaeni, imsae ġigu kamġu tinaē rugġae auki, i baiakap ikamanaeni, umiaesaedap. Araka naitu, daru ikġae naitu.

Elijah imdaerku baiakap gjakadaemi, gjaedaemi, Dae baiakap ikadama, daetae gurnae bida raprinaeka, bida igwabae rurinaeka, u bida gi ugasaebae rurinaeka. Dae baiakap ikadama, Kaemdaenae i baiakap ikamanaeni, imdaeraetae pibku tutra nimnasaer-aeri, pei baiabiae gimkrudaeriri. Araka nai, daru ikjae nai.

35. ELIJAHTAE GOD GADRIMAPA GODNIMNI.

Kjaekaeraet Elijah daruk thirty five gjaedaemi, Dae gjaeru maebae maepribap. I gi giei. Elijah Abitae biae kwatru dapur unu gabami atrumi baia keikiraru twelvedap. Kaemdaebaetki u gutu jurmi tubdae. U cow kapu ripaepaedaemi arakab raewae. U daruk gjaedaemi i baia njausaebu niae eikratu. Kaem niae i eiki gjaeratu kaeb gimkrumnatu. U gjaedaemi, Dae bakap eikru. I kaemk gimkrumi. U gjaedaemi, Dae bakap. I maenaes nimap eikrudaemi umdei jap. Kaem arakati bibruwadaemi. Kaemti riaerkabi gutubu niae tatmi auki. Kaemdaebaetki Elijah kaeb barap riti imsae gi giae, Abrahamtae God, Israel daraetae God, apap ae maem dardiku tuadaem i tuaratu ae Gadrimap Godnimnitka, nae aetae magba darutma. Ae naek jakawanaenu maem daraetae biae kraru reigrimsaedaematu i aek jakawarnimmi jakawaratu.

Kaemdaediru araka kamgukapubu rugjae raergjae, kaem bibru cowkapu, bibru aradap, gutu niaedap, rubka kaiaet aerpineimi. Daru kaem inae k timaja, i imdaeraetae ribudub ritm eitaesei gjaemi, Gadrimap Jehovah kiku, Godnimnititka. Kaemdaebaetki Elijah imdaerk gjaedaemi, Baaltae igi gurnae unadaem daruk, dae dapru. I kaebaet raekrimsae nei, rubka dapineimi.

Kaemdaebaetki Elijah gjaemi Ahabku, Ae gurama
ruru, baia gwama ki rugaerataeru. Kamgukapu
ijaenimni rapatatka ripipiaedap. Kaemdaebaetki
gwama baiakap raergjaeriri.

36. GODTAE GJAEMUN GI ELIJAHKU.

Ahab ubtae rarinae atu Jezebelku magitukrae-
nae inae gjaemija, u kaemk jakawaeja u gat baia-
kap sipurua. U gi wami Elijahtibae, Elijah ae
umdeijap, ae raedraebu guaratatka, Baaltae gurnae
giaugsae daru umdeijap gugwarubu. Kaemdaenaemki
Elijah rarjaewaerdap ruri magibae. Ubtap kaeb ir
inaenae u rarjaewaerdap i. U rik adgubu aukija,
Abik igwami, naek guaruwanaemu.

Kaemdaebaetki u baiakap rapi katakap. Kamgu-
kapunae giaugsae daru rugjae ubuk gjaemi, Ae pati-
ru, nanu. U patija tidae, azimu niaedap. Kamgu-
kapunae giaugsae daru ubuk atati gjaemi, Ae
patiru, nanu. Aetae pibku reiraeruamatu. Kaem-
daebaetki u naja, niaedap nija, u ki pibku reir-
aeruama. U rurija Horeb magitukraebu, u gjaemi
Abitibae, God, Nae maem inaeku aebaetma unadaemnu.
Israelnae daru aek nait jaewaernati, aetae giaug-
sae daru rubka i kapat dapineimi. Naeniapat ma
iru. I poidamnitka naek ninaetu. Abi ubuk gjaemi,
Ae padimu tinbae, ae kaebaet nabanae jaeri tirat-
aeru.

Elijah tinbae padmi, baia ripipiae rugjaeja
keikiraru ninkikraedaema raekrimsae nei. Abi
Elijahku nait gjaemunati ripipiae gi. Ripipiae
irnaeb ummija, gwarat gidaebi baiati rugjae. Abi
nait giaernati kaem gidaebi giku. Gidaebi irnaeb
ummija, baia araka rugjae. Kaemti irnaeb ummija,
Abitae gipipu bigu rugjae. Elijah Abitae gipipu

ubtae jaka rirae jakawariri. God biaekwatru tikasae inae gi gjaemi ubuku. God gjaemi, Nabanae itu tu daru ki iru. Daru punpubiaetka, seven thousand. I rubka Baal igi gurnaeku nait jae-waedaernati. Ae ruru Elishatibae, u nabanae giaugsae daru iratu. Elijah ruri, u Elishak ti riaeri tubdaeririnae ubtae iga. Elijah ubuk gjaemi Abitae gi. Kaemdaediru Elisha Elijahk tikama iriri.

37. ELIJAHTAE GUAR INAE

Elijah ubtae magba riaerkapub irnaeb unmiya, u tutka God ubuk gwari utatummatu kamgukapubae. Elijah Elishadu Bethel gwibae giri, Elijah gjaemi Elishaku, Ae tuka aetae abi God apap gwarataka. Pa. Nae tutma, maeku gjaenaemaenae kaem giku. Elijah gjaemi, Ae maeb iru Bethel gwibu. Elisha nait aukanati kaebap. U Elijahtae gwara ruri Jericho gwibae, Jordan aridap. Jordan Aribu Elijah ubtae pibku gurnae kaka gwari ari niae nima, niae ki tirab gidari rapruwatu. I kaebaet ubae giri. I damtir ritija Elijah Elishaku gjaemi, At puda unumti ki poimanu nae nupu ruatu. Elisha gjaemi, Aetae ugugru inae reiraerdap nae gwaratu.

I gimaenaenija giaerdap, kaemdaediru, horsos oimun paupa ara umdeijap Elijahku rugjae gwari patmi kamgukapubae. Elisha kaem inae k ti, u Elijahtae pibku gurnae kaka gwari, tuami, nabanae abi, nabanae abi.

U gwarmap rugjaeja Jordan aribae, niae bakap nima, ubaitae gurnae kakagu, niae gidari umdeijap. Kaemdaebaetki daru rubka tuei Elijahtae reiraeru Elisha kapat gwari.

38. GWIRI ATUTAE KI INAE GI

Nimap kamgubu gwiri atu rugjae Elishatibae. U gjaemi, Nabanae guar daru u Godk jaewaer darutka. U guaja, u itu money aesru nait arinati itu daru-bu. Apap kaem darti poimanu nabanae aenaeni ard-aetu ubtae magbawatu, ubtae aesrunae. Elisha ubuk gjaemi, Aetae pauda paupa gagubu kika ritmanu. U gjaemi, Paupa naitu, nimap dubru ki aukuru, ki sidaepidap. Elisha gjaemi, ae ruru aetae jaerae-dibae itu duburu duburu arirbae. Baiakap ari. Ae duburu duburu rubka arubu ae aetae ki kaebaet uradaemnataeru. Gwarat gag rirae u duburu duburu punpubiae gimkraedaemnini. Duburu duburu rubka tatma eitmi ja, u gjaemi ubtae aeniku, itu maebae gwariru. Kaemdaebaetki gwiri atu wami Elishatibae, gjaemi, duburu duburu rubka kapat tatma eitadaemu. Elisha gjaemi, kiku, ae kaemgu arirbae ruru, kaem darutu aesru ataratu. Irnaebap atarubu, paru aetaemka.

Maemti inae gi gabunimnitma. Psalm 81 undeijap. Abi gjaemi, aetae tauka tautiru, nae tatmi atrumnatataka.

Pauda kamgubu eijap tikajaem nakap irubu, ae God jakawarnimnidap ikamabaet, u aek tikajaemnataeru.

39. SHUNEM GWINAE ATUTAE INAE GI.

Elisha kaina gwibae numta ira iriri. Nimap Shunem gwinae atu azimu ubut kaina watma ira iriri. U gjaemi ubtae daruku, Elisha kaina numta maem gagbae, ae itu gag tidaedae bigu amatu. I ki amai imdaeraetae gag tinae. I rapa undap, auka undap gabadamai kaebu. Elisha kaebae rugjaeja, u tija, u baiakap usiwa imdaerbae. U gjaemi ubtae ubuk tikam daruku Gehazi, nat poinamnitma maem atuku

tikamnatu. U pauda ki poimanu. Gehazi gjaemi ubuku, Ubut baiakap poimanu aenibigu. U aeni naitu Elisha gjaemi, ubut ikama. Atu rugjaeja, Elisha gjaemi ubuku, Itu gwamabaet ae aenibiguk aetae kabsaegu gwarataeru. U gadrimap jakawarnabapatka. U gjaemi, Godtae daru, ae maeku naek igjaenaemu.

Elishatae gi gadrimap. Itu gwamabaet ubtae aenibigu raugwatma. Ubtae raugwatir kamgubu, ubtae minu gabuaru baiati. Kaem aeniti ubtae sidaepikap baiawar kamgubu, u ruri ubtae ubaitibae igabae. Kamgu watrunae ubtae kuni watrudap imuma. U baiakap ikama, Abi, nabanae ribudu watrubiaetma. Ubtae ubai magba daruk gjaemi, Ae ubuk zimi ruru ubtae mintibae.

Kaemdaebaetki minu ubuk tija, u tutka baia gigusaebiaetka. U kaina ati auka. Kamgu tirat u gua. Minu ubuk aki utatmi Elishtae gag tidaedae parbae, ubtae rapa unub i. U wami ubtae dibaratibae horse wamatu ubutu. Kaemdaebaetki u horse tinae gurama ruri Elishatibae, Carmel gwibae.

Elishatae daruubuk gjaemi, Nae ma tiumu Shunem gwinae atut ma rugjaermu. Elisha gjaemi, Ae bidaemu reiprumabae, ubuk gjaemnatu, Ae gamtapaka, aetae daru gamtapaka, aetae aenibigdap gamtapaka, Atu ubuk gjaemi, Pa. Gamtapat ki iru. U ruri Elishatibae aenibigtae gi gjaemnatu. Elisha ubtae magba daruk gjaemi, ae gurama bidaema ruru Shunem gwibae nabanae pikukru aenibigtae pibku tinae ima. Minu Elishadap gwara aesmakap giri.

Gehazi gwarmap rugaeririraetu u reiprudaemi imdaeruatu. U imdaerk gjaedaemi, U nait patanati.

Elisha gagub rugjae reiprija, u ti aenibigu gua raprinae ubtae rapa unubu. Kaemdaebaetki u gagu kabi pipi rapi, imsae gi giae Godtibae.

Gwarat Elisha aenibigtae taukabu aemnu ripipi-sae tima rirae. Ubtæ kabsae aenibigrae pibku tin-aet raewaema, Kaemdaebaetki ubtæ pibku neikru reirma. Sidaepikap watur imaja, Elisha sidaepikap inaema numtriri gwarmap ruri, kaem inaek bakap unuma. Kaemdaebaetki aenibigu aesnaepu seven ima. Elisha minut ikama, u rugjaeja u gjaemi, Aetae aenibigu gwariru, u ki taegmaedap rapurku. Minu ubtæ paepmae barap rubi raugwati gjaemi, Gadrimap æ Godtæ darnimnitka. U aenibiguk ki aki ruri.

40.

NAAMAN

Naaman baia kaidaeru udgum darutka. U magana dartumka. Daru rubka ubuk jaewaer iraeri, paudæ-namu u rar punubsæ bidi darutka. Syria gwinae Israel gwidaerdidu kaidaer wasaer iraeri kaemdaediru i nimap zuagibigu gwari. Naaman udgum daru kaem zuagiti gjaemi ata ubtæ atritibæ ubuk magba tikamnatu. Nimap kangubu kaem zuagiti gjaemi ubtæ apur minuku, nae tutma abanae Samaria gwibu dargabu ki iru u tu kaem rar punubsæ bidi gabasæ inae. Naaman kaem zuagitæ gi jakawaja, u tu nakapatka, kaem dartæ gabasæ reiraeru Godtæ reiraerdap.

Kaemdaebaetki u ubtæ king daruk gjaemi kaem zuagitæ gi. Kaemdaenaemki Syria king letter wami Israel King dartibæ. U baia gold aesru ata ubtibæ. Letter riræ gjaemi, Næ nabanae udgum daru ma wamnumu æ ubtæ rar punubsæ bidi gabamatu. Israel King daru kaem letter gi amundeija, u nunu rirmaja gjaemi, Maem dartæ gi dae bi tiru. U bida ubæ jaewaenaeka nae Godtitma. Næ tunamu punubsæ bidi gabasæ inae. Itu daru gjaemija kaem letter giku Elishaku, Elisha gjaedaemi, Dæ wamnu bidi daruku mæbæ. U ki tuarataeru Godtæ giaugsæ daru ma iru Israel gwibu.

Naaman kaemdaebaetki rugjaeja Elishatae gag tauka barap rugjae raugwati, Elisah nait tirbae rugaernati. U ubtae magba daruk wami, ubuk gjaemi, Ae ruru Jordan aribae niaeb zaebrubu seven imaja, kaemdaebaet aetae pibku kaka puskrumataeru, ae bidi nakap iratatka.

Naaman baia punaesae darutka. U kaem gik jak-awaeja u siprudap i. U gjaemi, nae jaewau kaem Godtae giaugsae daru bi rugaera ti naebae, ubtae Godk gjaemnatu nabanae bidi jakap reirnaetu. Abanae ari gabunimni Syria gwibu ijamu. Israel gwinae ari sidaedaepitma. Nae kakinamu ga abanae aribu puskrumun nakap iu. Kaemdaebaetki Naaman raekrimi ruri siprudap. Naamantae magubsae daru ubuk baia-kap jaewaeru. I jaewaeru ubuk tikamnatu. I gjaemi ubuku, Abi kaem giaugsae daru mini gi aek nait gjaemunati. U bida mini gi gjaemaja, ae kaemk kapat unmi. Ubtae gi sidaedaepitka, ae kakinamu ga tarnakap ruat unum.

Kaemdaebaetki Naaman tua imdaeraetae gi gadrim-ap.

Ae punumnubu abanae itumku gat piptatataeru. Kaemdaebu ae tirnakapat irataerimu inaegabuku.

Naaman raekrimi ruri Jordan aribae. Kaebaet seven ima niaeb zaebi. Kaemdaedraet ubtae pibku kaka gabunimni ima aenigigu kaka umdeijap. Ubtae rar punubsae bidi u ki reirma neimi. U gwarmap rugjaeja Elishatibae gjaemi, Apap nae ma tuaumu Israel gwinae God riaerkapunae God nimapabiap.

41.

GEHAZITAE RARINAE

Naaman gabam adgunae ubut poiman aesru baiakap ataratu Elishatu. Gold, gurnae kaka gangabu, itu

aesrudap. Elisha gjaemi, Nat aesru paupa nait poi-
namam. Nae Godtae magba darutma, nae ubtae titap-
at ma raugwatru. Naaman gjaemi, apapnae Jehovahkap-
at ma jaewaeru, nae itu garkabi gurnae jaewaedae
nakapat irataru. Nae Godtae biaekwatru inae unum-
nataru nabanae gwibu. Elisha gjaemi, Inaegabu,
ae ruru kiwasaedap.

Naaman gigjap rurija, Gehazi Elishtae magba
daru ubtae gwara tumni ruri. Gehazi jaewae Elisha
kjaekakrubiaetma aesru paupa ga ari nakap imu.
Kaemadgunae u jaewae naeniap paupa ubtib aratu.
Naaman, reigri tija Gehazi bidaema rugaeririja ti,
u gjaemi, paudaenam. Gehazi gjaemi, Nabanae abi
Elisha wanaeminaepma. U ki poiman ae gurnae kaka,
gold, moneydap dataratu maem daruatu. Naaman gjaemi,
Pa. Gold teigu maenaes, gurnae kaka teigudap ariru.
Naaman rurija, Gehazi kaem paupati ei ari rugjae
gagub ei raewae. U gwarmap rugjaeja, Elisha titmi-
gjaemi ubuku. Ae maekub rugjaenamuka. Gehazi gjae-
mi, Nae maekaek nait ruanatiu.

Kaemdaebaetki Elisha gjaemi, Ae nabanae
biaekrarudapat ki giruku Naamantib paupa ariku.
Naamantae rar punubsae bidi ki rugaerataeru aebae
aetae aenaendap. Gehazi kaemdaedir ubtae punubsae
bidi reiprumae, ubtae kaka rarbiaetka.

42. NEBUCHADNEZZAR RAR KING DARTAE INAE.

Kamgu rubka Israel Judahdap imdaeraetae king
daru ira ireri. Itu king dargabu, itu rarbiaetka.
Rarar king daru punpubiaetka, king dargabu pira
naitu, Itu kamgubu daru Godtae inae inaedaema ira
iraeri, Godtae tikasae inaedap, biaekwatru inaedap,
i nait jaewaedaernati. Baia aesru rarinaejap
imdaerk tuadaemnataeru Godtap imdaerk tikadaem daru

Nupmapnimni Jesu Keristoae raugwatir kamgubu six hundred gwama, kaemdaediru Nebuchadnezzar Baby-lon king daru ira iriri. Kaem baia king darti Judahtae riaerkapu paru gat raeruami. Kaemdaediru kaem rar kamgubu Godtae giaugsae daru nimnimapat ira iraeri. I Judahtae gwinae daruk tuadaemi kaem aesruti imdaeraetae rarinae aesrutka. Judah paru king daru inaegamgab daraetae pei kapat gimkri Jerusalem gwibu. Abi kaem inae inaedaemun nakap ira iriri, dargabu nima inae. Abi God titapapnimni God. U kaina rar aesru inae dataeru daru nid adgunae.

Nebuchadnezzar kaem Judah riaerparu gwarija, u king daru gwari, ubtae mindei, ubtae atu, daru rubka ziaedaemi ubtae magbawatu. U Abitae itim gag paupa rubka arija, gagu gupa giti. Itu Jerusalem gwinae gagu gamgab rubka gupadae neimi, Jerusalem gwi keikiraru kurua, kaidaeru daru nimkikrimi giti. Paupana daru reiraerna dardap Judahbaet iga tigadaema iraeri. Itu Judah gwinae daru rubka Nebuchadnezzar ziaedaemi ruri ubtae parbaeku.

Jonah Godtae giaugsae darutka. U Godtae ikama jakamaja, u ruatu Nineveh gwibae. Kaem Nineveh gwi baia garkabi gwibiaetka. Imdaeraetae rarinae baibiaetka. God gjaemi Jonahku, Ae ruru imdaeraetae rarinae titapma gjaedaemnatu. Jonaht nait poiman-ati kaebae ruatu, Nineveh gwibae. U jaewae u bidaemi ruatu Godtae gi jakama nakap iratu. Inae umdae naitu. Psalm 139 gi umdaetka. Nae aetae Ugugrubu maekaeka ruataru. Nae kamgukapubae utat-umnubu, ae ki kaeb irku. Nae riaerkapu ribae ruabu, ae ki kaeb irku. Nae katakap ugab ruabu, ae ki

kaeb irku. Aetae kabsaegu naek gwarnae kaebae.

Pa. Jonah Godtibu bidaemi tiratu. U Tarsis gwibae rua rikubu umiae katakap damtibaek ruatu. Ubtæ aesru riku tigum darut ataja, u rikub ruri.

Rikub ruririja, gigjap, ripipiae baiati rug-jæ. Baia gwama ripipiaenæ riku tigum daru imdaeraetae igi tamki gi ripipiae unmaenaeni. Kaemdaebaetki ripipisæ baiakap ripipriri. I kaeb-aet ki jaeweiku, bida aesru ripipiaema.

Kaemdaebaetki i amna tumpaesaeraeri i Jonahk jaewei, I ubuk gjaemi, æ maeknae daruma. Æ paudaenamuga rapuru. Jonah imdaerk gjaedaemi, Næ Jewnae darutma. Næ Jehovah, kangukapu Godk jaewaer darutma. Kaem Godti uga rubka, riaerkapu rubka unadaeminaemka. Næ Godtibu bidaemunaepma. Nat nait poinamam ubtæ inæ magbatu.

Riku tigum daru gjaemi, æ pauda unumataerimu æku uga tini rapatu. Jonah gjaedaemi, dae naek gwari gitnae ugabæ. Uga kaebaet tini rapataeru. Maem gwama ripipiaeti nabanae adgunaemka. Imdaeruat nait poidamanati ubuk gwari gitratu, kaemadgunæ i reirmap titmi nei. Irnaebap nait irnati. Kaemdaebaetki i Jonahk gwari giti niaebæ.

Kaemdaedraet tirama tini rapi. Riku tigum daru kaemk tija, i tui Godtæ reiraeru.

44. JONAH RURI NINEVEH GWIBAE.

Jonah niaeb zaebimija, baia gaenti naegwami ubuku. U gaentæ timku riræ taegmaedap rapapa iriri. Jonah u kaem gaentæ timku riræ ira iririja u imsæ gi giae Godtibaek. Kamgu maenaes nimap

irnaeb unumtatiĵa, gaenu reirmap titmi rugĵae, Jonahk tumkumi i. Abi Jonahku ĵjaemi, Ae ruru Nineveh gwibae. Ae nabanae ĵi kaeb rubka augdamatu.

Kaemdaedraet Jonah ruri Nineveh gwibae. Kaem gwiti baiabiaetka, kamgu maenaes nimap daru riraeĵap ĵurmi ruri. Jonah gwi raprub rubka aukaka augdama ruriri.

U imdaerk ĵjaedaemi imdaeraetae rarinae baiabiaenae, God imdaeraetae gwi irnaeb unumnatataka, gwi daru rubka umdeijap. Maegdaer ubtae ĵib ĵakaweija, i ĵakawarnimnit ĵakawei. King daru umdeijap ĵakawarnimni ĵakawae.

I rarĵaewaerdap rubka eikaeraeri araka irsibu. I azimu nan nakap imsae ĵiĵap ĵiaeraeri. King daru imdaerk ĵjaedaemi i imdaeraetae rarinae i radae reigrumsaetu Godtibiae. Kaemdaebu i Godtibiae ĵjaerubu u imdaeraetae rararinae ara ĵidaedamatataka. God imdaeraetae ĵadrimap biaekwatru reigrumsae inae tidamija, u imdaeraetae gwi nait ĵuparnati.

45.

GODTAE BIAEKWATRU INAE

God kaem gwiku ĵuparnakap iĵa, Jonah u ĵat siprudap i. Jonah nait ĵabuarnati Nineveh gwinae daru reigrumsae ĵieinae Godtibiae. Jonah ĵjaemi Godku, Nae nupu nait poinamanati maebae rugaeratu. Nae nupu umdae ĵiĵap kapat ĵjaemu. Nae nupu kapat tuau ae baia biaekwatru Godtitka. Nae tuau aetae sipru inae aesmakapatka. Aetae biaekeisae inae umdeijap, baiabiaetka. Nae nait poinamanati ae imdaeraetae rarinae ara ĵidaedamatu. Apap nat poinamnitta nae ĵuaratu. Jonah ubtae rarae Godtae ĵi ĵakamaja, umdaetka, Ae ki siprudap irku, bida

gabuka. Jonah nait poimam kaem ginae aesru gjaem-natu. U ki ruri gwi damtibaeku, gjaua rigbirib kjubu ru auki. Baia kamgu watrunae u kjubu gabuadap aukriri.

Jaenapat riaerkapu rarbadari kaem gjaua riktae ta ardati giti. Riku gat zupri raugwati. Kamgu watru Jonahtae ribudu baiakap watmanini.

Kaemdaebaetki u bakap siprudap auki riku zuprae adgunae. God bakap gjaemi ubuku, Inae bida gabuka ae siprudap irku, riku zuprae adgunae. Jonah gjaemi, Pa. Gabunimni. Kaemdaenae Abi ubuk gjaemi, Ae jaewaeru, ae kakiti ki jaewaerku, Ae apap biaekwatrudap kaem rigbiguku. Ae ubuk nait igurnati, ubtap uranaemka. Ubtap gurama ura, ubtap gurama zupri. Nabanae biaekwatru urpapatma. Kaem gwib daru punpubiae ki irku. I tunadarbiaeditumka. I tunamu jubaeritka rarinae inaegabu. Inaegabu ae biaekwatrudap imdaerk gjaeraedaemu rarinaebu inae gabubaeku. Gadrimap biaekwatru inaenimnitka.

Jamestae gi umdaetka.

Ae maektae darti rarinaebu gjaerimnubu inae-gabubaeku, umdaetka ae ubuk guar unubu gwaratatka. Kaemdaebu rararinae punpubiae natuadaemnataeru.

46.

AMOS

Amos rirae inae jaka umdaetka, mini akur paupa iriku. Israel daraetae rararinae umdaetka Amostibae mini akur paupa iriku. Amos paupana darutka, u sheep tigadaema iriri, igadap.

U Tekos gwib ira iriri kamgu pua zaebu parbaeku Jerusalembaeku. God ubut ikama Jewnae gwi daruk gjaedaemnatu i biaekwatrudap gjaeraesae

nakap Godtibiae irubu, imdaeraetae rarinae aesru inae ki rugaerataeru.

Kaem kamgubu Jerusalem gwinae daru paupa baiabienae i wapabiae ira iraeri. I biaekwtru dapru paupa atar iraeri Godtibiae, i kaina itim gagu itaetaesae, Pa. Imdaeraetae biaekraru maepribap nai Godtibiae; imdaeraetae rararinae i kaina unadaemnu. Amos ubtap tigadaema iriri magba baiadap. U jaewadae tutka daraetae rararinae Godtibu gikjaesae inae. Imdaeraetae baia paupa, wapa inaedap kaemti imdaerk gat gikjaedaemi Godtibu. Amos tu God jaedaemi rarinaebaeku, ubuttitapa inaenimni ki poimanu.

Jewnae daru jaewaer iraeri Jehovah aek tiga-jaemi irataeru, ae Jew darutma. Amos imdaerk gjaedaemi, Dae Godtibiae gjaeraesae nakap irubu, God daek tikadaemun nakapat irataeru. God nait poiman itim gagub itaetaesae inaejap, biaekwtru dapru unadaem inaejap. U ki poimanu ir inae titapanimni iratu. God ubtae tuasae gi Amostae taukabaet biaeer iriri. U gjaemi, Nae daetae biaekwtru dapru paupa nae gwari nakapat irataru. Daetae i amundae, daetae gidap kabima ara gidae, daetae biaekraru nupu titapa wadaemnu, nae kaemdaebaet jakadamataru. Dae apapgabasae dae Godtu reipurmatu.

Hosea kaem rinae jakati, Taegmae wasae inaetka. Hosea biaekwtrudap jaewaesae daru. Ubtae seisiae inae baiati rugjaema. U atu gwari ubtae jaka Gomer. Hosea ubuk baiakap jaewaer iriri, u ki poiman ubud iratu kamgu rubka. Pa. Gomer raradbiaetka. U ubtae dibara gabu nait jaewaernati. U ubtae gjaemun gi ubuku gat ara gidae, itu daruk angwaruar iriri.

Itu kamgu Hosea ubtae rarinae inaemi irum, gwarmap gwarum, u bakap ruamu, umdeijap ira iriri. Kaemdaebaetki Hosea rarjaewaer ira iriri. Hosea kaina ubuk jaewaeru, u aesru ubuku kaki tikamnata.

Hosea, ubtae seisaе rugjaer inaenae u baiakap tu Godtae biaekwatru inae Israel darbae. Godtae Biaekwatru inae baiabiaetma darbae, daraetae biaekwatru inae sidaedejaenumka. Hosea u sipru naitu atritibae. U gat biaekwatrudap ira iriri ubtibae. Godtae inae umdaetka, itu rararinaenae u siprudap i. Ubuk jakawarnimni daruk gwarmap rararinaebae naen inaenae u baiakap biaekwatrudap iru imdaerbae.

48.

HOSEATAE TUASAE GI.

Hosea maem giku gjaedaemi, Israel daru, dae Godtae gi dae bi jakawaru. God daek gabadaemun nakapat irataeru adgu riaerkapu parub God tu inae naitu, biaekwatru inae naitu. Maekaekaeki God tu inae naitu kaeb kiwasae inae umdeijap naitu, gabasae inaedap. Dae Godtib katakap irubu dae gami irnakapat irataerae gabwasaedap. God umdaetka daetae dibara gangabu iriku. Dae ubuk kapat itri nau itu igi gurnaebaeku. Itu kamgubu Israel gwinae daru imdaeruat ki poidami God imdaerk tikadaemnatu. I sidaepikap rarinaedap jaewaerum, giei Jehovahtibae. I jaewei, Pau. God abanae aesru inae sidaepikap tiniamabu u abanae rarinae ki inaeideijaemataeru.

Hosea tu imdaeraetae gjaeraesae inae Godtibae gadrimap naitu. God imdaerk gjaedaemi, Nae pauda inae unadaemnataru daeku. Daetae titapa inae umdaetka ijaenu neikir kuku iriku, kamgu padimnubu, gurama reirimsaem, dae umdaetka. Israel daru dae daetae biaekraru umdaetka keikru magi iriku, dae tubdae, titapa inae raru igru, kaemdaebaet dae

biaekwatru rikraru eitaedaemnataerae. Israel daru dae gjaeraesae Abitibae, dae gigu eitaedaemnu biaekwatru inae. Abik igwamnu, abanae rararinæ ara gidaedamatu. Ae biaekwatrudap aek gwariaebu, kaemdaebaet ae aetae jaka gabamnataerimu.

God gjaemi, Nae daetae gwarmap igi gurnae jae-waer inae nae ki ara gidaedaemataru. Gwama rugaeriku iga paupa urasaeriku, nae daeku uradatatka. Maeknae daru nabanae riræ irubu, kaemtítapat raru eitumnataeru. Tu darap maem giti tuaratatka. Abitæ inae nimap rubka titapajap. Ubtæ daru ubtæ raprubap gami naenaetatka.

49.

ISAI AH

Isaiah giaugsæ darutka. U amundæ baia tu darutka. Isaiah nupmap Jesu rugaernaæ kamgubu tuadaemi. U bukab amdaæ Jesu Israel daraetae taegmaæ wadaem daru gwarat rugaerataeru. Isaiah u jaewaer tiriri God auka unu ti. Kamgukapunaæ giaugsæ daru punpubiaæ gieí, Abi kamgukapunaæ God Itim Godtitka. Riaerkapu rubka ubtæ jaerijapat ki tatmi aukuru. Isaiah kaemk tija u magadap iriri. U ikama, Nae rar tauka tuntu darutma. Naedap ir daru rubka umdeijap rararbiaetma. Kaemdaebaetki kamgukapunaæ giaugsæ daru araka itpapru nimap gwari Isaiahtaæ kankabu atruma gi gjaemi, Aetae tauka kapat puskrumau.

Kaemdaebaetki Abi gi gjaemi, Maekuka ma nae wamnataru. Maekti ruataeru. Isaiah gjaemi, Nae makitu. Naek wanaemu. Abi ubuk gjaemi, Ae ruru, daru rubkawat nabanaæ gi augdamabæ. I aetae gi jakawarubu imdaeraetae jakagu i jakawarnimni jakawar nakapat irataeru. I imdaeraetae inae urpapawadaemun nakapat irataeru. I biaekwatrudap

gjaeraesaebu nae imdaerk gabadamnatatka. Pau. I nait poidamanati. Inae minibu imdaerk kaina tuadaemnu, bakap tuadaemunaemtu. Isaiah Abik gjaemi, Kamgu kakitapa. Abi gjaemi, Maem daraetae maem gwib itri naen kamgu irnabae rurija.

God Isaiah tuami u Jesuk gwara wamun inae. Isaiah daruk gjaedaemi, Abi ubtap irnaebap ki datarataeru datu. Makitu irnaebap, daru gwarina zuagiti aeni ki aegwarataeru, ubtae jaka Immanuel. Kaem rinae jakati God aedap iratu. Jesu raugwatir kamgubu umdaetka, God aedap irataerimu. Isaiah gjaedaemi Jesutae Jaka Immanuel. Governmenttae zunabirib inae ubtap aki ruatatka tinbae. Ubtae itu jaka atrumnataeru, Gabunimni, Gi Itma Gjaesae Daru, Baiati God, Kaina iru Ir Abi, Kiwasae Zunabignimni. Ubtae gwinae inae reirma naitu. U kabimun nakap irataeru, ubtae kiwasae datar inae reirma nakap, kaina dataru.

50. ISAIAH JESUTAE RUGAER KAMGU
 TUADAEMI.

God Isaiahku tuami Jesu Kerisotae inae. Dae tiru, nabanae magba daruku. Nae gabuardapatma ubuk jaewaeru. U gitusaenatumka daru. Tibkrae araka bigu u imun nakapat irataeru. Timnu gjaua u gitpa nakapat irataeru. U reiraerna daruku tikadaemnatatka. Dae gwikjap ir daru, dae bi jakawanae, dae gamgabwasaedap i gwarinaemtu Abi daek inaedaemun nakapat irataeru. Minu ubtae ki nin aeni ki inaemnataeru. Gadrimap, nae daek inaedaemun nakapat irataru. Nae daetae jaka kapat amdau nabanae kabsae bububu. Dae biaekwapa rugaetae daru, dae bi gjaeru niae ninbae. Dae taegmae niae aesru nakap ninatatka. Dae Abik apap nuapabu dae ubuk ki reiprimi tirataerae. U ki maepribap irku,

dae ubut ikama.

Isaiah maem giku nupu gjaedaemi, Jesu gwarat gjaedaemi. Abitae Itim Ugugru u ki naek it tinaenu. Abi ma naek wanaemimu giaugsae gigabu augdamatu gugum daruatu. U naek wanaemimu biaek-watru tikasae gi gjaedaemnatsu gaenaepa seisae unadaem darbae, dibura daruku kabimi wadaemnatsu. Nae rar jaewaedae daruku gi ki gjaedaemnataru.

Araka irsi unubu nae inaegabu datarataru. Seisae inae unubu nae gabuasae inae umdeijap datarataru.

51. ISRAEL GWARGIAE MAENAES
NIMAPARAETAETAE INAE GI.

Kaem rar king darti ubtae jaka Nebuchadnezzar baia igi gurnae paupa unmi gold paupagu. U magi sismi kaem tinaet atrumi. Kaemdaebaetki rubka daruat ikadami kaem igi gurnaebae rubumsaetu. Maeknae darti rubur nakap irubu ae kaemtik arakabae gitratatka. Shadrack, Israel gwinæ gwargiae, ubtae jaeraedu maenaesimtap kaem gik jakaweiija, i nait rubumsaenati. Nebuchadnezzar imdaerk baiakap tuakadaemija, i maganakap i. I gjaemi, Abanae God poimabaet ki u aek ariaetaeru arakabu. U poima nakap irubu aek ariaeti, kiku, ae rubumsae nakapat irataerimu daetae igi gurnaebae. Kaem ginæ Nebuchadnezzar baiakap sipruwa, u araka baiakap guparat gjaedaemi ubtae magubsæ daruku. U imdaeraetae kabsæ kabsæ pigadaemija, paepmaedap, imdaerk ara gidei arakabae. U gwarat imdaerk rubi iprumi tidæ i gamtap taegmaedap gimaenaeninae itu dardap arakabu. Kaem dartæ ribudu umdaetka Godtae Aeni.

Kaemdaebaetki Nebuchadnezzar imdaeruut ikadami.

dae arakab maebae gjaeru. I gieija, u tidae imdaer-
ku imdaeraetae pibku gamtap, gabdap, nait gupadaenati.
Kaemdaebaetki u tua God imdaerk kapat gabadaemi
imdaeraetae kabsaebu. U itu daruat ikadami, Dae mae-
ku itu gurnae jaewaedaer unadaemaenae. Israel
daraetae God, gadrimap Godnimnitka. Itu igi gurnae
daru nait gabadaemunati, God ubtap gabasae daru.

52.

DANIEL

Nebuchadnezzar rar king daru guaaja, itu amkari
king daru ubtae jaka Darius utatmi. Kaem king darti
Danielk zunabig wami, ubtae inae gabnae. Maemadgu-
nae itu zunabiribu rubka Danielk jaema iraeri.
I poidami Danielk raeruamnatu. Pa, u inaegabu
kaina jaewaeru. Kaemadgunae i poidam King daru
seisae eitaedaemnatu daru imsae gi giaer nakap itu
gurnaetibae, king dartibap. I jaewei Daniel imsae
gi giaerubu ubtae Godtibiae, kaemdaebu i ubuk gwar-
atu.

Kaem seisaek king daru eitmi, gjaedaemi, maekti
umiaenubu, kaem dartiku nae sipru liontae kabibae
gitratatka.

Daniel kaem seisae gi jakawaeja, u bakap imsae
gi giae Godtibiae, ubtae kaina ir inae umdeiijap. U
imsae gi maenaes nimap ima kamgu rubka umdeiijap.
Itu zunabiribu ubuk tija, i gjaemi king daruku
ubtae inae. Kaemdaebaetki king daru ubtae sipru
seisae itmi atrumi, u kaemk jaewae u baiakap rar-
jaewaeru jaewae. U kaemdaenaemki tua itu zunabir-
ibu Danielk poidami gwaratu. Kaem ijaenu u ruri
Danielk tiratu. U gjaemi, Daniel, gaenaepaiae.
Nat nait poinamam nae aek gitratu. Pa. Nabanae
seisae ki rapuru. Ae maeku rarjaewaeru jaewaeru,
aetae Godtibiae ae kaina magba magbinaemku, u ki
gabamnataeru aeku.

I kaemdaebaet Danielk gwari giti sipru lion kabi ribae, baia keikiraru taukab pipi atruma. Kaemdaebaetki king daru ubtae gagub biaekwatrudap utatmi. U azimu nan nakap, rapa nakap auki.

Jaenapnimnibu u pati ruri Daniel tirbae. U tauka barap ruri ja ikama, Daniel, taegmae Godtae magba daru, ae maeka iru. Aetae God bida reiraeru-ka aek liontib gwaratu. Daniel aesru gi ikama, kamgu Nae ma iru. Nabanae God ubtae kapunae daru kapat wanami lionraetae tauka pibdaetu. Darius king daru kaem gik jakawaeja, u gabuardap riri. King ubtae daruk wadaemi Danielk gwari patumnatu.

Kaemdaebaetki i ubuk ti ubtae pibku gamtap. King daru Danieltae gi augmai kaem darditik rubka ara gidei liontae kabi ribae. Kaemdaebaetiki lion imdaerk daprae mamta nadei. Darius king daru gi rubka amdae ubtae gwinae daru amundaetu. Maem giti umdaetma, Nabanae gwinae daru rubka God nimap jaewaeratu. Danieltae God gadrimap Godnimni. U Taegmae Godtitka. U reira nakapat irataeru. U riaerkapu paru rubka zunabigut ki iru. Kaemdaebaetki daru rubka Danielk baiakap jaewaer iraeri ubtae Goddap.

53.

EZRA

Itu kamgubu Baia Itim gagu daru Babylon gwibu ira iriri. Ubtae rinae jaka, Tikasae Daru. Kaemdaedir kamgubu king daru Godk jaewaer darutka. Kaemadgunae Ezra usi gi gjaemi Godtibae ubtae biaekwatu inaenae.

Ezra rugjae Jerusalem gwibae itu zunabiribu ubuk gjaemi, Israel gwinae daru garkabi dardidu taetami iru. Itu zunabiribu garkabi tuna atu kapat ardei. Ezra kaem gik jakawaeja, u minibiae

i. Kjaekaeru u imsae unubu imsae gi giae, i God-tibae reigrumsaetu, God imdaeraetae rararinae ara gidaedamatu. Daru ubtae imsae gi jakamaja, i kikmaedap eikaeraeri. Nimap daru imdaerubu pati gjaemi, Ae rarinae kapat unadaemnimu tina atu ardaerimnae. Ae apap gi ma atrumaenaenimu ae itu garkabi atu ardae nakapat irataerimu.

Kamgu maenaes nimap irnaeb unumtatiija daru rubka tikikmi eiki Jerusalem gwibae. Ezra gjaedaemi imdaerku, Dae tutka dae rararinae kapat unadaemu. God seisiae kapateitaejaemi ae garkabi atu ardae nakapat irataerimu imdaeraetae raprub naengu. Dae rararinae titapma giaeru ubtibae. Dae ubuk gjaemnu dae jakawar unumdap iratu ubtae seisiae inae gi. I rubka kaem gik titruma iraeri. Imdaer rubka Godib kamgu rubka gwikjap ir adgunae, i aesmakap gwarmap gjaeratu Ubtibae.

Nehemiah baiakap Godk jaewaer darutka. U ki poimanu Jerusalem gwi bakap amnatu. U Jew gwinae daru rubka ikadami tikikimnatu. Kaemdaebaetki u kurua amun magba daerk gidardae itu parhaek, itu parhaek umdeijap.

Sanballat garkabi zunabig darutka. Jewnae daru tikikmi magubsae adgunae Sanballat siprudap i. Sanballat gjakami gjaedaemi, Tidae. Kaem Jewnae darditi reiraernabiaeditumka. I kaem papru paprugu kurua gab amun nakapat irataeru. I bida ubae ki jaewaerku nimap kamgubaet kaem kurua reiraerdap amnataeru. Ubtiae jaerae Tobiah bakap gjakami gjaedaemi, I kaem kuruatik amnubu magadapu utatma numtabu, kaemti raergjaeratatka.

Nehemiah imdaeraetae gjasae ginae aesru gi nait gjaedaemunati. U ruri imsae gi giae Godtibiae Ubtas gi umdaetma, Abanae God, ae jakajamu aebu. I aek gjakajaemu baiakap. Ae aek tikajaemnubu i riuradap irataeru. Daru rubka magubsae gabu magubsei.

Sanballet tija, ubtas gjaksae gi imdaerk nait itirdaenati, u baiakap siprudap i. U ruri ubtas jaeraedibae imdaerk gjaedaemi i Jew dardidu kaidaeru wasaetu, kaemdaebu Jew daru magubsae nakap irataeru. Jew daru kaem inaek jakaweijs, i itu daru udgumnat eitaedaemi. Itu daru kamguru udgumnumu, itu daru ki ijaenu udgumnumu. I imsae gi giaerdap. Nehemiah gjaedaemi imdaerku, Dae maeku magawarae imdaerbae. Dae jaewaeru Abi ma aedap iru ubtas reiraerdap. Dae daetae aenaeni atudap tigadaemnu. Nehemiah daru rubka tigidaedap magubsas gjaedaemi. I gwikjap magubsae iraeri. Nehemiah kaidaeru gjaeru tideijs, u kibi itaemnubu, i rubka tikikmi budggjaeratu ubti-bae. U gjaedaemi, ae rubka nimapabiap ritratu, God aek tikajaemnatu. Sanballet imdaeraetae nimap ritur inae tidamija, u gat magawadaemi. U kaidaeru nait unumunati. I baiakap magubsasb magubseijaet kaem kuruati irnaeb unmi.

55.

MALACHI.

Malachitae rinae jaka giaugsae daru. Malachi gwarnae buka paru nupnae siesae gi parubu amdae. Malachi ubtas giaugsae gi nupmapnimnibu amdae Jesu rugaernae kamgubu.

U rarinae tidamija, u Jew daruku imdaeraetae rarinae tuadaemi gjaedaemi. U nupu imdaerk gjaedaemi God rar biaekwatru paupa ardae nakapat irataeru.

Itu ba ia paupa daru biaekwtru paupa sidaepikap atai. Ituditi rarar paupa atai. Kaemdaenae Abi gjaedaemi, Nae gabuaru naitu daetae atar inaenae, nae ardae nakapat irataru daetae rarar paupa.

Ubtae itu gi u gjaedaemi, Nabanae jaka gwarat baiawarataeru riaerkapunae gwi rubka garkabi daru tuarataeru. Itu gwi rubkabu daru biaekwtru paupa gangabu datarataeru nabanae jakadgunae.

Malachitae itu giaugsae gi umdaetka, Jesu Keriso ki ju rugaerataeru riaerkapubae. Ubtae gi-augsae daru ki nupu rugaerataeru. Maegdaeru rit-rataeru ubtae rugaer kamgubu. Jesu umdaetka araka wami guparatatka. U daruku gupadae tiratatka. Maegdaeru ki goldnimni poidamu u arakab watrubu gupadaetatka. Araka pisaabsimnubu papru papru ki aribtatataeru, goldnimni japat auktatatataeru. Goldnimni tanu tidaae paupa iriku. Ribudu gami tirnimni tirubu i tutka goldnimnitka. God ki poimanu Jesutae ribudu tiratu abanae rirae. Itu Bible parubu gi umdaetka. Nae aek unuma tirubu ae goldnimni umdeiijap iratatka.

Godk jaewaer daru ubtae jaka gi gjaesaerija u jakawaratatka. U jaewaeru maeknae daru ki ubtae jaka jaewaemanu. Maegdaeru ki Abitae jaka biaek-watrudap jaewaemanu, u kamgu titap rugaeriku umdaet rugaerataeru daebae iti tumtu daek gaba-daemnataeru.

